

Nr 95.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskilda åtgärder till stöd åt de icke statliga alkoholistanstalterna; given Stockholms slott den 27 februari 1953.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Gunnar Hedlund.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås vissa åtgärder till stärkande av de icke statliga alkoholistanstalternas ekonomiska ställning. Sålunda föreslås statsbidrag å sammanlagt 616 800 kronor för täckande av driftförluster vid anstalterna under åren 1939—1950 samt ränte- och amorteringsfria statslån å 609 900 kronor för sanering av anstalternas ekonomi.

Vidare framlägges i propositionen förslag till materiell upprustning av de statsunderstödda alkoholistanstalterna, avseende nybyggnads-, ombyggnads- och reparationsarbeten samt inventarieanskaffning för sammanlagt drygt 5 miljoner kronor. Bl. a. avses, att en avdelning för medicinsk terapi skall anordnas vid erkända alkoholistanstalten Vårnåshemmet. Såsom en första etapp föreslås statsbidrag till ombyggnads- och reparationsarbeten å 400 000 kronor och till inventarier å 175 000 kronor samt ränte- och amorteringsfria statslån för nybyggnader å 990 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1953.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under elfte huvudtiteln, punkterna 155, 156 och 157, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1953/54 beräkna

dels till Bidrag till de statsunderstödda alkoholistanstalterna för driftförluster under åren 1939—1950 ett anslag av 690 000 kronor,

dels till Vissa ombyggnads- och reparationsarbeten vid erkända alkoholistanstalter ett reservationsanslag av 410 000 kronor,

dels ock till Inventarier vid statsunderstödda alkoholistanstalter ett reservationsanslag av 175 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t på min hemställan i årets statsverksproposition under kapitalbudgeten, inrikesdepartementet, fonden för låneunderstöd, punkterna 13 och 14, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1953/54 beräkna

dels till Lån till de statsunderstödda alkoholistanstalterna för sanering av deras ekonomi ett investeringsanslag av 800 000 kronor,

dels ock till Lån till nybyggnader vid erkända alkoholistanstalter ett investeringsanslag av 960 000 kronor.

Jag anhåller nu att få upptaga hithörande spörsmål till fortsatt behandling.

Inledning.

Genom beslut den 2 juni 1950 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa utredning rörande de icke statliga alkoholistanstalternas ekonomiska förhållanden. Styrelsen hade därvid att utreda frågan om anstalternas driftförluster under åren 1939—1949 samt undersöka på vilket sätt dels redan uppkomna underskott lämpligen borde avvecklas, dels ock framtida underskott undvikas. Det skulle vidare ankomma på styrelsen att un-

dersöka behovet av den materiella upprustning, som kunde anses erforderlig för att förhindra att byggnader och inventarier förfölle, samt framlägga därav föranledda förslag, varjämte frågan om de personalförstärkningar samt avlöningsförbättringar vid anstalterna, som kunde anses oundgängligen nödvändiga för att erhålla en ur vårdsynpunkt tillfredsställande personalrekrytering, borde upptagas till prövning. Socialstyrelsen medgavs att såsom särskild utredningsman anlita krigsrådet U. A. J. Brunskog.

Sedan Brunskog i en den 21 december 1950 dagtecknad promemoria behandlat frågan om personalförstärkningar och avlöningsförbättringar, framlade socialstyrelsen med skrivelse den 15 februari 1951 förslag till ändrade grunder för statsbidraget till driftkostnader vid anstalterna. Enligt förslaget skulle anstalterna — förutom garanti- och beläggningsbidrag enligt då gällande bestämmelser — erhålla ett särskilt personallönebidrag. I proposition nr 125 till 1951 års riksdag fann emellertid Kungl. Maj:t sig icke kunna tillstyrka någon ändring av bidragsformerna utan föreslog i stället viss höjning av maximibeloppen för garanti- och beläggningsbidragen. Detta förslag vann riksdagens bifall (skr. nr 294).

Sedan Brunskog begärt entledigande från uppdraget, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 11 maj 1951, att socialstyrelsen vid den fortsatta utredningen finge anlita byrådirektören i riksräkenskapsverket Evert Cronmark såsom särskild utredningsman. Därefter har Kungl. Maj:t genom beslut den 13 juli 1951 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att ställa erforderlig byggnadsteknisk expertis till socialstyrelsens förfogande.

Till Brunskog resp. Cronmark ha från inrikesdepartementet den 30 augusti 1950 och den 13 juli 1951 överlämnats framställningar av stiftelsen Holmforshemmet om bidrag av statsmedel för täckande av driftförluster m. m. jämte däröver inhämtade utlåtanden.

Cronmark har avgivit en den 18 december 1951 dagtecknad promemoria rörande de icke statliga alkoholistanstalternas ekonomiska förhållanden samt behovet av särskilda stödåtgärder för ekonomisk sanering och materiell upprustning. Vid behandlingen av frågorna om erforderliga nybyggnads- och förbättringsarbeten, reparationer samt inventariebehov har samråd ägt rum med teknisk expertis å byggnadsstyrelsens utredningsbyrå. Samtliga huvudmän och styrelser för anstalterna samt de erkända alkoholistanstalternas centralorganisation ha erhållit tillfälle att avgiva yttranden över promemorian.

Med överlämnande av handlingarna i ärendet har socialstyrelsen i skrivelse den 15 februari 1952 framlagt förslag till särskilda åtgärder till stöd åt de icke statliga alkoholistanstalterna.

Över socialstyrelsens förslag ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, som överlämnat yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd professorn B. Jacobowsky, byggnadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen och de erkända alkoholistanstalternas centralorga-

nisation, varjämte Stockholms stadsmission och svenska diakonsällskapet inkommit med skrifter i ärendet.

I skrivelse den 30 augusti 1952 har socialstyrelsen hemställt, att medel för de föreslagna stödåtgärderna äskas för budgetåret 1953/54.

Vidare har socialstyrelsen med skrivelse den 25 september 1952 överlämnat en framställning av svenska diakonsällskapets styrelse om statsbidrag för viss ombyggnad å erkända alkoholistanstalten Östfora.

Slutligen har byggnadsstyrelsen efter samråd med socialstyrelsen med promemoria den 26 januari 1953 överlämnat vissa kompletterande kostnadsberäkningar m. m. rörande den materiella upprustningen av alkoholistanstalterna.

Åtgärder för täckande av driftförluster och sanering av anstalternas ekonomi.

Förslag och yttranden.

Allmänna synpunkter.

Socialstyrelsens förslag.

Socialstyrelsens uppdrag avsåg i första hand utredning av frågan om de icke statliga alkoholistanstalternas driftförluster under åren 1939—1949. Då denna del av utredningsuppdraget icke hann bli slutförd under år 1950, har utredningen ansetts böra omfatta driftförlusterna jämväl under sistnämnda år.

Utredningsuppdraget omfattar vidare en undersökning av frågan, på vilket sätt framtida underskott skall undvikas. Detta spörsmål äger givetvis ett mycket nära samband med frågan om avvecklingen av anstalternas tidigare förluster.

Utredningsmannens granskning av anstalternas räkenskaper för åren 1939—1950 ger vid handen, att fjorton av ifrågakommande sexton anstalter visat nettoförlust å driften under dessa år å sammanlagt 734 457 kronor. Dessa förlustbelopp ha vitsordats av anstalternas styrelser eller huvudmän.

Utredningsmannen har beträffande varje särskild anstalt tagit hänsyn icke blott till driftförlustbeloppet utan även till beskaffenheten av anstaltens ekonomiska ställning i likviditetsavseende vid utgången av år 1950 samt till förekomsten av särskilt tyngande skulder.

Driftförlusterna ha i allmänhet kommit att medföra en mycket stark försämring av anstalternas likviditet. Detta är i sin tur ägnat att fördräa driften av anstalterna genom bortfallet av deras möjlighet att tillgodoräkna sig kassarabatter m. m. och genom nödvändigheten för dem att ordna ofta kostsamma krediter. En förstärkning av anstalternas likviditet utgör där-

för ett ofrånkomligt led i strävandet att förebygga framtida driftunderskott.

På grund av att huvudmännen för anstalterna genomgående utgöras av institutioner utan nämnvärda egna tillgångar — för halva antalet anstalter äro huvudmännen stiftelser, som uteslutande bildats för att driva anstalterna — ha anstalterna i stor utsträckning nödgats upptaga lån för att finansiera driftförlusterna samt för byggnadsföretag av olika slag, häri inräknat ofrånkomliga reparationer och upprustningar. Till detta lånebehov har starkt bidragit, att de statliga anordningsbidragen genom penningvärdets fall och den kraftiga stegringen av byggnadskostnader av olika slag blivit otillräckliga. De skuldbördor, som härigenom uppkommit, utgöra även ett fördyrande moment för anstalterna, och en mer eller mindre genomgripande avveckling av dessa skulder är därför ägnad att underlätta anstalternas framtida verksamhet i ekonomiskt avseende.

Några av anstalterna ha därtill på grund av sitt beträngda ekonomiska läge varit nödsakade att appellera till enskilda personer, såsom styrelseledamöter, till anstalterna knutna läkare m. fl., om ekonomisk hjälp i form av borgenslån o. dyl. Även i den mån dessa lån icke äro särskilt tyngande i ekonomiskt avseende, böra de avvecklas i detta sammanhang, då det måste anses olämpligt, att anstalternas verksamhet till någon del finansieras på detta sätt.

Det väsentliga skälet för att giva de erkända alkoholistanstalterna full ersättning för deras driftförluster är, att deras verksamhet framstår såsom en av staten delegerad allmän uppgift. Kungl. Maj:t har erkänt dem såsom allmänna institutioner, och deras klientel är undantagslöst omhändertaget på grund av föreskrift i gällande lag. Även den enskilda alkoholistanstalten Härnö samt anstalten Kurön, som var enskild intill år 1943, böra komma i åtnjutande av samma bistånd från statens sida. I verkligheten ingå dessa två anstalter i nykterhetsvårdens anstaltssystem såsom helt jämställda med de övriga.

Av samma skäl, som åberopats för full ersättning till anstalterna för lidna driftförluster, motiveras även en sanering av anstalternas ekonomi. En sanering är ägnad att förebygga framtida driftförluster och därmed framtida ersättningsbehov.

De av socialstyrelsen föreslagna bidragen för driftförluster under åren 1939—1950 uppgå till 690 000 kronor.

Särskilda åtgärder för ekonomisk sanering erfordras beträffande åtta av ifrågakommande sexton anstalter. Dessa åtgärder avse huvudsakligen avveckling av för anstalternas ekonomi tyngande lån. Det sammanlagda beloppet av dessa lån uppgår till omkring 908 000 kronor, häri inräknade två inteckningslån från enskilda personer å tillhoppa 20 000 kronor (Vårnäs-hemmet). Socialstyrelsen föreslår för saneringen ränte- och amorteringsfria statslån å tillhoppa 609 900 kronor eller, om hänsyn tages även till viss skuldsättning för Kuröanstalten före år 1939, 819 900 kronor. Detta bi-

stånd anses tillfyllest för sanering av anstalternas ekonomi intill utgången av år 1950. På grund av den av 1951 års riksdag medgivna höjningen av driftbidragens maximibelopp samt beviljandet av särskilda förlustbidrag för första halvåret 1951 räknar styrelsen med att en sund ekonomisk ställning skall kunna vidmakthållas vid anstalterna även under år 1951.

Yttranden.

Statskontoret finner det ofrånkomligt, att staten vidtager åtgärder för att förbättra anstalternas ekonomiska situation och därigenom säkra den fortsatta verksamheten. I yttrande över 1946 års alkoholistvårdsutrednings betänkande med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. ifrågasatte statskontoret, om icke det mest rationella vore att helt förstatliga de erkända alkoholistanstalterna. I rådande statsfinansiella läge kan ämbetsverket emellertid icke förorda, att statsverket påtager sig de ytterligare kostnader, som ett förstatligande skulle medföra. Statskontoret tillstyrker därför i princip de av socialstyrelsen föreslagna stödåtgärderna. För att underlätta ett eventuellt framtida förstatligande bör dock statens bistånd generellt lämnas i form av ränte- och amorteringsfria lån. Såsom framgår av propositionen nr 133/1952 (s. 36 o. f.) har denna stödform använts för att bereda anstalt kompensation för uppkomna driftunderskott. För låneformen talar även den omständigheten, att några av anstalterna — exempelvis Holmforshemmet och Åsbrohemmet — trots bristande likviditet uppvisa en relativt god ekonomisk ställning med ineliggande skogs- och fastighetsvärden. Beträffande anstalt, som endast är i behov av ett mindre understöd, synes av praktiska skäl bidragsformen böra anlitas, varvid dock beloppet icke bör överstiga 10 000 kronor. Under alla förhållanden bör understöd, som avser att avlyfta låneskuld hos annan än staten, uteslutande lämnas i form av lån. För lånen bör ställas godtagbar säkerhet. Återbetalningsskyldighet bör föreläggas för den händelse verksamheten nedlägges eller ej upprätthålles på tillfredsställande sätt.

De erkända alkoholistanstalternas centralorganisation anför, att socialstyrelsens förslag i allt väsentligt synes överensstämma med de förslag, som avgivits av den särskilt anlitate utredningsmannen. Organisationen hänvisar därför till ett över sistnämnda förslag avgivet yttrande, vari bl. a. anföres.

Centralorganisationen finner de principer beträffande det statliga stödet, för vilka utredningsmannen stannat, lämpliga. För att uppnå en någorlunda rimlig likviditet måste anstalterna befrias från sina kortfristiga skulder. Detta garanterar dem dock icke en solid likviditet, då de alltjämt komma att sakna egentligt »rörelsekapital». Då i rådande läge statsmakterna icke torde kunna utsträcka sina stödåtgärder utöver vad som är oundgängligen nödvändigt, anser centralorganisationen, att utredningsmannens förslag i princip bör godtagas.

De särskilda anstalternas hjälpbehov.

Socialstyrelsens förslag.

De särskilda anstalternas driftförluster under åren 1939—1950, omfattningen av likviditetsbristen den 31 december 1950, beloppen av lån, som befunnits böra avvecklas, samt av socialstyrelsen föreslagna bidrag för täckande av driftförlusterna och statslån för sanering av anstalternas ekonomi framgå av följande sammanställning.

Anstalt och antal vårdplatser	Redovisad driftförlust under 1939—1950, kr.	Likviditetsbrist ^{31/12} 1950, kr.	Lån, som bör avvecklas, kr.	Kol. 2 och kol. 3 tillhopa, kr.	Av socialstyrelsen föreslagna åtgärder		Kol. 5 och kol. 6 tillhopa, kr.
					bidrag till täckande av förluster, kr.	lån till ekonomisk sanering, kr.	
	1	2	3	4	5	6	7
Björknäs (92).....	168 704	87 797	—	87 797	168 700	—	168 700
Björstorp (50).....	100 087	31 320	115 600	146 920	100 000	46 900	146 900
Dagöholm (40).....	25 682	39 644	70 000	109 644	25 600	84 000	109 600
Granbytorp (18)....	5 773	1 673	—	1 673	5 800	—	5 800
Hagbyhemmet (21)..	4 873	—	—	—	4 900	—	4 900
Holmahemmet (58)..	54 326	23 859	145 102	168 961	54 300	114 700	169 000
Holmforshemmet (48)	¹ 48 468	25 994	30 000	55 994	26 000	30 000	56 000
Hägerstad (30).....	² 6 323	10 819	39 900	50 719	10 800	39 900	50 700
Kurön (75).....	³ 182 270	9 971	359 771	369 742	155 800	204 000	359 800
						alt. 414 000	alt. 569 800
Lillegården (16)....	överskott	—	—	—	—	—	—
Ribbingebäck (42)...	40 561	—	40 561	40 561	40 600	—	40 600
Värnåshemmet (45)...	12 120	18 865	⁴ 44 000	62 865	12 100	70 800	82 900
Västkusthemmet (52)	överskott	—	—	—	—	—	—
Åsbrohemmet (178) ..	31 200	6 450	—	6 450	31 200	—	31 200
Älvgården (71).....	37 921	14 557	43 000	57 557	38 000	19 600	57 600
Härnö (21).....	16 149	—	—	—	16 200	—	16 200
Tillhopa	734 457	270 949	887 934	1 158 883	690 000	609 900	1 299 900
						alt. 819 900	alt. 1 509 900

¹ Med hänsyn till storleken av verkställda avskrivningar å fastigheten har utredningsmannen uppskattat det förlustbelopp, som bör ersättas, till 26 000 kronor.

² Förlustbeloppet är för lågt beräknat. Med inräknande av icke verkställda avskrivningar å fastigheten under $4\frac{1}{2}$ år uppgår förlusten till omkring 10 800 kronor.

³ Efter frånräknande av vissa i förlustbeloppet ingående räntor samt höjning av för lågt beräknade avskrivningar å fastigheten har utredningsmannen uppskattat det förlustbelopp, som bör ersättas, till 155 800 kronor.

⁴ Härtill kommer två in-teckningslån från enskilda personer å tillhopa 20 000 kronor.

I fråga om de särskilda anstalterna anför socialstyrelsen bl. a.

Björknäsanstalten. Den äldre avdelningen av anstalten, Björknäsavdelningen med 40 vårdplatser, har under år 1951 försålts och nedlagts. Detta förhållande synes emellertid icke häva giltigheten av förut anförda skäl för en fullständig ersättning av lidna förluster under åren 1939—1950. Det föreslagna bidraget bör dock utbetalas endast under villkor, att den kvarvarande avdelningen av Björknäsanstalten, Östforaavdelningen, vilken en-

ligt räkenskaperna vid utgången av år 1950 hade en fordran hos Björknäs-avdelningen å 147 440 kronor, tillgodoföres detta belopp från bidraget.

Björstorp. Likviditetsbristen motiverar i och för sig, att ersättning för driftförlusterna utgår med 31 300 kronor. Därjämte föreligger skäl för att staten medverkar till att anstalten befrias från amorteringslån å 115 600 kronor, för vilka de enskilda ledamöterna av anstaltsstyrelsen varit nödsakade att gå i borgen intill ett belopp av 110 000 kronor. Härigenom skulle de årliga kostnaderna nedgå med 8 300 kronor. Utredningsmannen föreslår, att anstalten erhåller ett bidrag för driftförlusterna å 100 000 kronor, varav (100 000 — 31 300) 68 700 kronor skulle användas till nedbringande av nämnda amorteringslån å 115 600 kronor, samt ett ränte- och amorteringsfritt statslån å (115 600 — 68 700) 46 900 kronor. Socialstyrelsen ansluter sig till dessa förslag.

Dagöholm. Likviditetsbristen motiverar ett tillskott av 39 600 kronor. Därjämte är det från saneringssynpunkt ändamålsenligt, att staten medverkar till att anstalten befrias från ett statligt amorteringslån å 22 000 kronor samt ett fast lån från I. O. G. T. å 50 000 kronor, på grund av vilka anstaltens ekonomi betungas med årliga ränte- och amorteringskostnader å tillhoppa 5 666 kronor. Utredningsmannen föreslår i enlighet härmed ett statsbidrag å 39 600 kronor för förbättring av likviditeten samt ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 70 000 kronor. Socialstyrelsen förordar den jämkningen, att bidraget begränsas till det belopp, som motsvarar driftförlusterna, avrundat 25 600 kronor, medan lånebeloppet höjes med 14 000 till 84 000 kronor. Lånet skulle i sådant fall ha till ändamål att sanera anstaltens ekonomi genom dels avlyftande av de nuvarande tyngande lånen, dels förbättring av anstaltens likviditet.

Granbytorp. Utredningsmannen framhåller, att anstaltens ekonomi icke medgivit tillräckliga avskrivningar å anstaltsinventarierna under de gångna åren, och föreslår ett statsbidrag å 5 800 kronor till förbättring av likviditeten. Socialstyrelsen tillstyrker förslaget. Härvid har styrelsen särskilt beaktat, att anstalten fungerar såsom ett annex till statens alkoholistanstalt å Venngarn och i allt utom till formen utgör en statlig anstalt.

Hagbyhemmet. Utredningsmannen föreslår ett statsbidrag av 4 900 kronor såsom rörelsemedel. Socialstyrelsen tillstyrker förslaget bl. a. med hänsyn till att anstalten inom den närmaste tiden har att motse avsevärt stegrade hyresutgifter samt höjda kostnader för personalens pensionering.

Holmahemmet. Likviditetsbristen motiverar i och för sig, att ersättning för driftförlusterna utgår med omkring 23 900 kronor. Därjämte föreligger skäl för att staten medverkar till att anstalten befrias från tre lån å tillhoppa 145 103 kronor, därav ett borgenslån å 27 000 kronor med anstaltens styrelseledamöter såsom borgensmän och två lån å tillhoppa 118 103 kronor, som lämnats av anstaltsägarens epileptikeranstalter Fogdarödshem-

met och Sättoftahemmet. Sistnämnda anstalter ha mycket stort behov av dessa kapitalbelopp för sin egen verksamhet.

Utredningsmannen föreslår ett statsbidrag å 54 300 kronor till förbättring av anstaltens likviditet och sanering av dess ekonomi samt ett ränte- och amorteringsfritt lån å 118 000 kronor. Socialstyrelsen förordar den jämkningen, att, med bibehållet statsbidragsbelopp å 54 300 kronor, lånebeloppet begränsas till skillnaden mellan det till 169 000 kronor uppskattade sammanlagda tillskottsbehovet och bidragsbeloppet 54 300 kronor eller 114 700 kronor.

Holmförshemmet. Utredningsmannen framhåller, att avskrivningarna å anstaltsfastigheten under åren 1939—1950 uppgått till 89 227 kronor, vilket belopp synes alltför stort för att i sin helhet kunna få tillgodoräknas vid beräkning av ersättningen för lidna förluster. Denna ersättning borde begränsas till 26 000 kronor, motsvarande likviditetsbristen vid utgången av år 1950. Anstaltsstyrelsen framhåller, att anstaltens byggnader före verksamhetens igångsättande år 1938 under en följd av år icke varit föremål för normalt underhåll utan befunnit sig i mycket bristfälligt skick. Byggnadernas ålder och en byggnads ogynnsamma läge invid en damm, som orsakade grundförskjutningar, borde även beaktas vid bestämmande av skälig avskrivning för värdeminskning. De betydande uttag av skog å anstaltsegendomen, som varit oundgängliga på grund av anstaltens ekonomi och vilka uppgått till mer än 100 000 kronor, hade minskat skogens ingångsvärde. Under hänvisning härtill hemställer anstaltsstyrelsen, att gottgörelsen för lidna förluster höjes med minst 10 000 kronor.

Utredningsmannen föreslår — utöver statsbidraget å 26 000 kronor — ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 30 000 kronor för avveckling av ett lånebelopp, för vilket enskilda ledamöter av anstaltens styrelse gått i borgen.

Beträffande den verkliga omfattningen av anstaltens driftförluster under åren 1939—1950 vitsordar socialstyrelsen de av anstaltsstyrelsen anförda omständigheterna. Dessa påverka emellertid icke likviditetsbristen vid utgången av år 1950 eller beloppet av de lån, som av saneringsskäl böra avvecklas. Socialstyrelsen tillstyrker därför utredningsmannens förslag.

Hägerstad. Avskrivning å fastighetens bokförda inköpsvärde har icke ägt rum under något år. Det redovisade förlustbeloppet torde därför vara för lågt. Utredningsmannen föreslår, att anstalten erhåller ett statsbidrag å 10 800 kronor till förbättring av likviditeten samt ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 39 900 kronor för avveckling av ett sparbankslån, för vilket anstaltsstyrelsens ordförande nödgats gå i borgen. Socialstyrelsen ansluter sig till dessa förslag. Likviditetsbristen vid utgången av år 1950 torde mycket nära motsvara den sammanlagda verkliga driftförlusten.

Kurön. Vid utgången av år 1950 häftade anstalten i skuld till Frälsningsarméns förlagsaktiebolag och anstaltens ägare samfundet Frälsningsarmén

med tillhoppa 622 271 kronor. Ränteutgifterna för dessa lån uppgingo under år 1950 till drygt 25 000 kronor.

Driftförlusten under åren 1939—1950 inbegriper å ena sidan räntor å 100 800 kronor på ett belopp av 210 000 kronor, som samfundet Frälsningsarmén vid ingången av år 1939 tillskjutit för täckande av driftförluster under tidigare år. Å andra sidan har avskrivning å fastigheten upptagits med allenast 21 000 kronor mot en skäligen avskrivning av omkring 95 300 kronor eller 74 300 kronor högre belopp. Den driftförlust som borde beaktas i förevarande sammanhang, skulle därför stanna vid (182 270 — 100 800 + 74 300) omkring 155 800 kronor. Utredningsmannen förordar, att statsbidraget bestämmes till sistnämnda belopp. Frälsningsarméns förlagsaktiebolag erinrar, att samfundet nödgats upplåna belopp motsvarande tillskjutna medel för täckande av tidigare förluster och självt måste betala ränta härå. Driftförlusterna för tiden före år 1939 vore av samma natur som de senare årens förluster, varför förlagsaktiebolaget icke kunde ansluta sig till förslaget i dess fullständiga bortseende från de äldre förlusterna.

Anstaltens låneskulder å 622 271 kronor föreslås av utredningsmannen skola reduceras till 210 000 kronor, d. v. s. det lånebelopp, som gällde före år 1939, genom att anstalten tillföres dels förenämnda ersättning å 155 800 kronor, dels författningsenligt anordningsbidrag å 52 500 kronor, som anstalten ännu icke tagit i anspråk, dels ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 204 000 kronor.

Socialstyrelsen tillstyrker i första hand utredningsmannens förslag. De av Frälsningsarméns förlagsaktiebolag framförda erinringarna äga icke fog med avseende å detta förslag, enär utredningsuppdraget allenast avser driftförluster efter ingången av år 1939. De sakna emellertid uppenbarligen icke berättigande. Om hänsyn får tagas till de tidigare driftförlusterna, i den mån de nödvändiggjort lån från samfundet Frälsningsarmén, bör det ränte- och amorteringsfria lånet till anstalten höjas med 210 000 till 414 000 kronor. Socialstyrelsen tillstyrker i andra hand detta belopp. Härvid framhålles, att driftförluster för tiden före år 1939 enligt styrelsens förslag skola beaktas endast i den mån de medfört särskild skuldsättning och att de framförda förslagen härutinnan för varje särskild anstalt innebära de lättnader, som befunnits påkallade av saneringsskäl.

Lillegården redovisar nettoöverskott å driften och har icke heller några tyngande skulder. Något behov av extra bidrag eller statslån föreligger sålunda icke.

Ribbingebäck. Anstaltens ägare, Stockholms stadsmission, har tillskjutit medel vid sådana tillfällen, då anstaltens egna tillgångar icke räckt till för löpande utgifter. Härigenom har anstaltens skuld till stadsmissionen under årens lopp stigit till 85 834 kronor. I ränta härför har anstalten under senare tid erlagt 5 000 kronor årligen.

Värnåshemmet. Utredningsmannen föreslår ett statsbidrag å 19 000 kro-

nor till förbättring av anstaltens likviditet och sanering av anstaltens ekonomi samt ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 44 000 kronor för betalning av reversskulder å sistnämnda belopp till två enskilda ledamöter av anstaltens styrelse och anstaltens föreståndare. Anstaltsstyrelsen anför, att två inteckningsskulder å tillhopa 20 000 kronor till enskilda personer, löpande med 4 procent ränta, innebure samma belastning för anstalten som reverslånen, samt hemställer, att även dessa lånebelopp måtte innefattas i statslånet. Socialstyrelsen framhåller, att anstaltens låneskuld, 255 950 kronor, är relativt stor, varför av saneringsskäl en något kraftigare avveckling av densamma är motiverad än enligt utredningsmannens förslag. På grund härav tillstyrker styrelsen, att lånebeloppet höjes med 20 000 kronor. Styrelsen förordar även den jämkningen i utredningsmannens förslag, att bidraget begränsas till det belopp, som motsvarar driftförlusterna, avrundat 12 100 kronor, samt att den överskjutande delen av likviditetsbristen (18 865 — 12 100) omkring 6 800 kronor, överföres till lånebeloppet, som härigenom skulle uppgå till (44 000 + 6 800 + 20 000) 70 800 kronor.

Västkusthemmet förededde ett betydande nettoöverskott å driften under åren 1939—1950. Då anstalten har god likviditet och saknar tyngande skulder, föreligger icke behov av extra bidrag eller statslån.

Åsbrohemmet. Lån, som i detta sammanhang bör avvecklas med hjälp av statsmedel, saknas. Till förbättrande av likviditeten bör enligt utredningsmannens förslag utgå ett statsbidrag å 31 200 kronor.

Älvgården. Anstaltens låneskulder utgjordes vid 1950 års slut av ett personligt lån å 13 000 kronor från en av anstaltsstyrelsens ledamöter samt ett tillfälligt sparbankslån å 30 000 kronor.

Härnö. Anstaltens kassabehållning uppgick vid utgången av år 1950 till endast 649 kronor.

Yttranden.

Utlåtande över förslaget har avgivits av statskontoret. I anledning av vad statskontoret anfört har gemälen inkommit från svenska diakonsällskapets styrelse och styrelsen för Stockholms stadsmission.

Statskontoret framhåller, att den ursprungliga delen av Björknäsanstalten, Björknäsavdelningen, den 1 januari 1952 försålts för 560 000 kronor. I balansräkningen den 31 december 1950 upptogs den försålda egendomen till ett värde av 187 720 kronor. Förutom särskilt anordningsbidrag har anstalten erhållit två ränte- och amorteringsfria lån, år 1949 å 200 000 kronor och år 1951 å 50 000 kronor. Statskontoret finner det befogat, att anstalten till kronan återbetalar dels den del av tidigare beviljat anordningsbidrag, som avser den nedlagda avdelningen, eller 54 000 kronor, dels lånet å 50 000 kronor, som anstalten erhållit för sanering av sin ekonomi, dels ock så stort belopp av lånet å 200 000 kronor, som svarar mot det i balansräkningen redovisade värdet av den försålda egendomen, i runt tal 70 000 kronor. Försäljningsmedlen torde även efter fullgörandet av denna åter-

betalningsskyldighet förslå till sanering av anstaltens ekonomi. Statskontoret finner därför tillräckliga skäl ej föreligga för att staten i förevarande sammanhang skulle lämna anstalten något ekonomiskt stöd. Med hänsyn till den allmänna karaktären av frälsningsarméns verksamhet anser statskontoret, att Kurön ej bör omfattas av de föreslagna stödåtgärderna. I viss mån gäller detsamma beträffande Ribbingebäck, som äges av Stockholms stadsmission. Genom sin verksamhet torde stadsmissionen ha möjlighet att utan särskilt understöd av statsmedel driva rörelsen vid hemmet. Därest emellertid hemmet anses böra erhålla statsunderstöd, torde detta i betraktande av att nettounderskottet å rörelsen till viss del redan täckts genom tillskott från stadsmissionen böra begränsas till 25 600 kronor. Härnön anstalten uppvisar sådana betydande kapitaltillgångar, att något behov av ekonomiskt stöd från statens sida icke lärer föreligga. Det för Hägerstad föreslagna statslånet å 39 900 kronor är närmast avsett för inlösen av ett räntepliktigt sparbankslån å samma belopp. Med hänsyn till den ränteutgift, som hemmet härigenom avlastas, synes statens hjälp till saneringen härutöver ej behöva omfatta mer än 6 000 kronor, motsvarande driftunderskottet.

Enligt statskontoret böra alltså ränte- och amorteringsfria lån till följande belopp beviljas för täckande av driftförluster och för ekonomisk sanering:

Björstorp	145 600
Dagöholm	109 600
Holmahemmet	169 000
Holmforshemmet	56 000
Hägerstad	45 900
Ribbingebäck	25 600
Vårnåshemmet	82 900
Åsbrohemmet	31 200
Älvgården	57 600

Beträffande Granbytorp och Hagbyhemmet tillstyrker statskontoret statsunderstöd i form av bidrag med 5 800 resp. 4 900 kronor.

Därest statens stöd anses böra lämnas i form av såväl bidrag som lån, föreslår statskontoret, att understöd lämnas med följande bidrags- och lånebelopp:

	Bidrag	Lån
Björstorp	30 000	115 600
Dagöholm	25 600	84 000
Granbytorp	5 800	—
Hagbyhemmet	4 900	—
Holmahemmet	27 000	142 000
Holmforshemmet	26 000	30 000
Hägerstad	6 000	39 900
Ribbingebäck	25 600	—
Vårnåshemmet	12 100	70 800
Åsbrohemmet	31 200	—
Älvgården	38 000	19 600

Svenska diakonsällskapet anför beträffande Björknäsanstalten, att sällskapet genom försäljningen av Björknäsavdelningen gjort en kapitalrealisation. För att icke det kapitalvärde, som Björknäs representerade, skall gå förlorat, bör beloppet insättas i annan kapitalbevarande verksamhetsgren. Det synes orimligt, att sällskapet skall icke blott under en lång följd av år få vidkännas avsevärd skuldsättning utan också få av eget kapital avbetala uppkommen skuld. Att sällskapet bör återbetala de skulder, som häfta vid egendomen, är uppenbart. Att vidare viss del av statslånen för sanering av anstaltens ekonomi återbetalas är naturligt, då en del av anstalten nedlagts, men sådan återbetalning bör gäldas i första hand med den av socialstyrelsen föreslagna ersättningen för lidna förluster å 168 700 kronor. I fråga om anordningsbidraget bör sällskapet tillgodoräknas en avskrivning av 2 procent för varje år bidraget innehafts. Lånen böra återbetalas i förhållande till platsantalet vid de båda avdelningarna.

Stockholms stadsmission uttalar i fråga om Ribbingebäck, att stadsmissionen icke har några medel, skänkta direkt för alkoholistvårdsändamål. Därför att stadsmissionen under de år, då statens stöd varit så litet att underskott uppkommit, ur andra kassor tillfört alkoholistvården medel, bör den rimligtvis icke fränkännas rätt att få gottgörelse för dessa utlägg. Att stadsmissionen vidare till förhindrande av att hemmet skulle förfalla lånat eller tillskjutit medel till upprustning bör icke belönas med att all ersättning för dessa utlägg förvägras under motivering, att kostnaderna redan täckts. Styrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte följa socialstyrelsens förslag.

Departementschefen.

Socialstyrelsens utredning angående de erkända och enskilda alkoholistanstalternas ekonomiska förhållanden har visat, att situationen för flertalet av anstalterna är synnerligen bekymmersam. För fjorton av de sexton anstalterna redovisas för åren 1939—1950 driftförluster, som i några fall uppgår till betydande belopp. Då huvudmännen för anstalterna mestadels utgöres av stiftelser och liknande institutioner, vilkas kapitaltillgångar redan från början varit starkt begränsade, har de ständiga driftunderskotten medfört, att anstalterna råkat i likviditetssvårigheter. Elva anstalter uppvisade sålunda vid utgången av år 1950 förfallna eller kortfristiga skulder som, i några fall med avsevärda belopp, översteg de likvida tillgångarna. Knappheten på likvida medel har försvårat en rationell drifts-ekonomi och omöjliggjort en avveckling av anstalternas skuldförbindelser i den utsträckning, som normalt borde ha skett. För nybyggnader samt ombyggnads- och reparationsarbeten har anstalterna i stor omfattning nödgats upptaga lån. Flertalet anstalter belastas därför av låneskulder,

som medför tyngande ränteutgifter och amorteringskostnader. Då anstalterna understundom haft svårigheter att lämna tillfredsställande säkerhet för upplånat kapital hos banker och liknande kreditinstitutioner, har enskilda ledamöter av anstaltsstyrelser och andra till anstalterna knutna personer nödgats lämna borgensförbindelser till säkerhet för lånen. Där andra lånemöjligheter ej stått öppna, har lån även lämnats av sådana enskilda personer.

Det av socialstyrelsen redovisade utredningsmaterialet har övertygat mig om nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtages i syfte att sanera anstalternas ekonomi så att anstalternas fortbestånd icke äventyras. En förbättring av den ekonomiska ställningen är icke endast ägnad att trygga anstalternas fortsatta existens utan ökar även deras möjligheter att skapa goda vårdförhållanden genom att anstaltsstyrelsernas intresse kan i högre grad än f. n. inriktas på lämpliga behandlingsmetoder och en mera individuell omvårdnad av patienterna. Jag finner härvid befogat, att den enskilda akoholistanstalten Härnö tillförsäkras samma bistånd från statens sida som de erkända anstalterna, eftersom anstalten fyller en lika viktig funktion inom nykterhetsvården som dessa.

Stödåtgärderna torde böra givas en sådan omfattning, att icke blott de omedelbara likviditetssvårigheterna avhjälpes utan även förutsättningar skapas att i fortsättningen bibehålla en ekonomisk driftbalans. Detta synes bl. a. kunna ske genom en avveckling av sådana låneskulder, som medför tyngande ränte- och amorteringsutgifter.

Det är angeläget, att återställandet av anstalternas likviditet sker i så nära anslutning som möjligt till den tidpunkt, från vilken åtgärderna för undvikande av framtida driftunderskott vidtages. Eljest riskerar man att driftförluster, som inträffat under mellantiden och till vilka hänsyn sålunda icke kunnat tagas, redan från början bereder anstalterna svårigheter att upprätthålla likviditeten. På grund härav förordar jag, att de kända driftförlusterna under år 1950 beaktas i detta sammanhang, oaktat dessa ej omfattats av utredningsuppdraget. Önskvärt hade varit, om hänsyn kunnat tagas även till driftresultaten under de senaste två åren. Då balansräkningarna för dessa år icke kunnat prövas av departementet och en utredning angående driftresultaten ytterligare skulle fördröja ärendets avgörande, torde emellertid stödåtgärderna böra begränsas att avse åren 1939—1950.

Enligt socialstyrelsens förslag skall den ekonomiska saneringen i princip genomföras så, att anstalterna erhåller statsbidrag, motsvarande de sammanlagda beloppen av driftförlusterna under de berörda åren. Dessa bidrag avses i främsta rummet skola användas för gäldande av kortfristiga skulder i sådan omfattning, att anstalternas likviditet återställs. I den mån bidragsbeloppen därtill förslår, skall återstoden användas för avveckling av för anstaltsekonomin tyngande eller ur andra synpunkter olämp-

liga lån. Dyliga lån skall i övrigt ersättas av ränte- och amorteringsfria statslån. För två anstalter, Dagöholm och Vårnåshemmet, beträffande vilka likviditetsbristen överstiger driftunderskottet, skall även skillnaden mellan dessa båda belopp ersättas genom statslån.

Gentemot socialstyrelsens förslag har statskontoret i första hand föreslagit, att det statliga stödet generellt skall lämnas i form av ränte- och amorteringsfria lån. I andra hand har statskontoret förordat, att understöd, som avser att avlyfta låneskuld hos annan än staten, lämnas i form av lån. Det av statskontoret åberopade skälet för att uteslutande använda låneformen — att underlätta ett eventuellt framtida förstataligande av anstalterna — finner jag icke bärande. Några åtgärder i denna riktning är f. n. icke föremål för övervägande och torde knappast komma att aktualiseras under överskådlig framtid. Skulle ett förstataligande av anstalterna likväl framdeles ifrågakomma, finner jag det naturligt, att vid inlösningssummornas bestämmande hänsyn kommer att tagas även till vad som på annat sätt än genom lån tillskjutits av statsmedel. För socialstyrelsens förslag, att driftförlusterna skall täckas genom statsbidrag, talar den omständigheten, att driftförlusterna otvivelaktigt i övervägande grad uppkommit till följd av otillräckliga statliga driftbidrag under tidigare år. I vad mån ersättningen för dessa förluster skall användas för att återställa likviditeten eller för avveckling av lån torde principiellt icke böra påverka valet av ersättningsform. Det förtjänar vidare framhållas, att det ur statsfinansiell synpunkt torde ha mycket liten betydelse, vilken understödsform som väljes. Jag finner mig med hänsyn till det anförda böra förorda, att det statliga stödet till anstalterna lämnas i enlighet med de principer, som föreslagits av socialstyrelsen.

De av socialstyrelsen föreslagna bidrags- och lånebeloppen kan jag i flertalet fall godtaga. Endast beträffande några få anstalter har jag funnit anledning till erinringar och anmärkningar.

Såsom statskontoret framhållit, har den ursprungliga delen av Björknäsanstalten, Björknäsavdelningen, numera sålts. Enligt vad som upplysts för mig utgjorde försäljningssumman för fastigheten Björknäs 560 000 kronor, varjämte för försålda inventarier influtit omkring 70 000 kronor. Av köpeskillingen har 276 650 kronor disponerats för gäldande av anstalten åvilande skulder m. m., varjämte omkring 10 000 kronor avsatts till vissa reparationsarbeten vid Östforaavdelningen. Även sedan till statsverket återbetalats de anordningsbidrag och lån, som beviljats till den numera nedlagda avdelningen, torde överskottet på försäljningssumman — vilken får anses innefatta en betydande vinst — väl förslå att täcka de driftförluster, som under de aktuella åren belöpt på avdelningen. Med hänsyn härtill finner jag det skäligt, att svenska diakonsällskapet såsom ägare tillerkännes statsbidrag endast för de driftförluster, som kan anses falla på den kvarva-

rande avdelningen av alkoholistanstalten, Östforaavdelningen. Huru dessa förluster i verkligheten fördelat sig har icke exakt kunnat utrönas. Statskontoret har ifråga om återbetalningsskyldigheten för ett sällskapet beviljat statslån föreslagit en uppdelning i proportion till de båda avdelningarnas bokförda värden, under det att sällskapets styrelse hemställt, att platsantalet vid avdelningarna måtte läggas till grund. Endera av dessa beräkningsmetoder synes kunna användas även vid beräkning av bidraget för driftförluster. Härvid ställer sig den av statskontoret förordade metoden fördelaktigast för anstalten. Jag har intet att erinra mot att denna metod användes här. Enligt balansräkning den 31 december 1950 utgjorde anstaltsfastigheternas bokförda värde 543 720 kronor, varav 187 720 kronor belöpte på Björknäs och 356 000 kronor på Östfora. Jag föreslår således, att sällskapet tillerkännes bidrag för driftförlusterna vid Östfora med $\left(\frac{356\ 000}{543\ 720} \times 168\ 700\right)$ 110 456 kronor, eller avrundat 110 500 kronor. I enlighet med sällskapets yrkande torde detta belopp få gå i avräkning på vad Kungl. Maj:t må komma att ålägga anstalten att återbetala av de förutnämnda anordningsbidragen och lånen. Beträffande socialstyrelsens förslag, att utanordnandet av statsbidragsbeloppet bör förknippas med villkor att Östforaavdelningen tillgodoföres en fordran hos Björknäsavdelningen på 147 440 kronor, förutsätter jag såsom självklart, att skuldförhållandena mellan de båda avdelningarna slutgiltigt regleras.

Enligt socialstyrelsens förslag skall anstalten Hägerstad erhålla ett statslån på 39 900 kronor för inlösen av ett räntepliktigt sparbankslån på nämnda belopp. Med hänsyn till de härigenom minskade ränteutgifterna anser statskontoret, att statens hjälp till sanering av anstaltens ekonomi härutöver ej behöver omfatta mer än 6 000 kronor, motsvarande driftunderskottet. Mot statskontorets utfalande må erinras, att det föreslagna statsbidraget är avsett att täcka tidigare driftförluster, under det att den minskade ränteutgiften kommer att ha betydelse endast för framtida driftresultat. Den omständigheten, att anstalten icke i räkenskaperna verkställt skälig avskrivning på fastigheten, synes mig icke motivera, att anstalten försättes i sämre läge än övriga anstalter. Då det av socialstyrelsen föreslagna bidraget, 10 800 kronor, även motsvarar likviditetsbristen, förordar jag, att bidraget bestämes till detta belopp.

Jag kan icke biträda den av statskontoret hävdade uppfattningen, att Kurön ej bör omfattas av de föreslagna stödåtgärderna. Anstaltens ägare, Frälsningsarmén, har visserligen genom tillskott från andra grenar av sin verksamhet i stort sett uppehållit anstaltens likviditet. Detta bör dock enligt mitt förmenande icke tagas till intäkt för att Kuröanstalten, vilken för tiden 1939—1950 uppvisar ett betydande driftunderskott, skulle vägras samma ekonomiska bistånd från statens sida, som tillerkännes övriga anstalter. Statligt stöd bör således lämnas i sådan omfattning, att Kuröanstaltens eko-

nomiska balans återställes och förutsättningar att bibehålla en sund drifts-ekonomi för framtiden skapas. I sistnämnda syfte synes anstaltens låneskulder böra väsentligt nedbringas. Det torde dock icke vara erforderligt, att hela låneskulden till Frälsningsarméns förlagsaktiebolag och samfundet Frälsningsarmén avlastas. Genom bidrag och lån i enlighet med det av socialstyrelsen i första hand förordade alternativet torde anstaltens ränteutgifter nedbringas i sådan utsträckning, att tillräcklig ekonomisk stabilitet ernås. Jag föreslår därför, att anstalten erhåller ett statsbidrag på 155 800 kronor och ett lån på 204 000 kronor. I detta sammanhang vill jag erinra, att Kungl. Maj:t den 5 september 1952 beviljat det av socialstyrelsen berörda anordningsbidraget till anstalten å 52 500 kronor.

Av motsvarande skäl, som jag nyss anfört för understöd till Kurön, förordar jag, att ersättning av statsmedel må utgå för driftförlusten vid Stockholms stadsmissions alkoholistanstalt Ribbingebäck. Driftförlusten uppgår till 40 561 kronor. I balansräkningen den 31 december 1950 har emellertid den balanserade förlusten upptagits till 25 554 kronor. Det återstående underskottet, 15 007 kronor, har enligt utredningsmannen täckts genom direkt tillskott av medel från stadsmissionen. Enligt vad jag inhämtat har sistnämnda belopp icke bokförts såsom en anstaltens skuld. Beloppet synes därför närmast vara att betrakta som en gåva från stadsmissionen till anstalten. Med hänsyn härtill torde detsamma icke böra medräknas vid bestämmande av ersättningen för driftförluster. Jag föreslår således i enlighet med statskontorets förslag, att statsbidraget till Ribbingebäck begränsas till 25 600 kronor.

Härnöanstaltens ägare, Strängnäs stifts diakonistiftelse, redovisade vid utgången av år 1950 en kapitalbehållning av inemot 175 000 kronor. På grund härav har statskontoret uttalat, att något behov av ekonomiskt stöd till anstalten icke lär föreligga. Såsom av det följande kommer att framgå, har emellertid anstaltsstyrelsen förklarat sig beredd att med egna medel fullgöra de byggnadsarbeten, som föreslagits för anstaltens materiella upp- rustning och vilka av socialstyrelsen kostnadsberäknats till 145 000 kronor efter 1951 års priser. Stiftelsens likvida tillgångar torde huvudsakligen komma att förbrukas för dessa arbeten. Jag finner det därför skäligt, att ersättning tillerkännes anstalten för driftförlusterna med av socialstyrelsen föreslaget belopp.

Beträffande övriga, av mig icke särskilt nämnda anstalter föranleder socialstyrelsens förslag och yttrandena över detsamma icke några särskilda uttalanden från min sida. Jag förordar alltså, att ifrågavarande anstalter på av socialstyrelsen anförda skäl beviljas statsbidrag och lån med av styrelsen föreslagna belopp.

De av mig tillstyrkta stödåtgärderna omfattar statsbidrag på tillhoppa 616 800 kronor samt ränte- och amorteringsfria statslån på sammanlagt 609 900 kronor. Statsbidragsbeloppen skiljer sig från de av socialstyrelsen

föreslagna endast beträffande Björknäs (Östfora) och Ribbingebäck, för vilka anstalter jag förordat bidrag med 58 200 resp. 15 000 kronor lägre belopp än styrelsen. Lånebeloppen överensstämmer med styrelsens förslag, för Kuröns del dock enligt det alternativt föreslagna lägre beloppet.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut rörande den säkerhet för lånen, som i varje särskilt fall bör ställas av anstalternas huvudmän. Vid lånen bör även knytas det villkoret, att desamma skall återbetalas om verksamheten nedlägges eller icke upprätthålles på tillfredsställande sätt.

Medel för bestridande av kostnaderna för de föreslagna ekonomiska stödåtgärderna torde böra anvisas å riksstaten för budgetåret 1953/54. Bidragen för täckande av driftförluster bör härvid bestridas från ett särskilt anslag å driftbudgeten under elfte huvudtiteln. För de ränte- och amorteringsfria lånen för ekonomisk sanering bör anvisas ett investeringsanslag å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd.

Åtgärder för materiell upprustning.

Förslag och yttranden.

Allmänna synpunkter.

Socialstyrelsens förslag.

Behovet av materiell upprustning av de statsunderstödda alkoholistanstalterna är mycket stort, vilket sammanhänger med sättet för deras tillkomst samt deras dåliga ekonomiska läge under en följd av år. I allmänhet har en för alkoholistvård intresserad institution — eller i några fall en för ändamålet särskilt bildad stiftelse — i samråd med socialstyrelsen anordnat en anstalt på en härför någorlunda lämplig lantegendom. De ursprungliga byggnaderna, som uppförts för helt andra uppgifter, voro ofta olämpligt disponerade för sitt nya ändamål. Förbättringsarbeten på byggnaderna ha i stort sett upphört under senare år på grund av anstalternas dåliga ekonomiska ställning, och underhållet har inskränkts till gränsen för det nöjaktiga. Även utgifterna för underhåll och anskaffning av inventarier ha måst strängt begränsas. Anstalterna ge därför numera med få undantag ett starkt intryck av torftighet.

En allvarlig brist är, att klienterna i endast mycket begränsad omfattning kunna förläggas i enkelrum. Många av de intagna befinna sig, särskilt vid ankomsten till en anstalt och vid återkomst dit efter misslyckad försökspermission eller efter avvikande, i ett upprivet tillstånd och äro därigenom, både för sin egen och sina kamraters skull, i behov av avskildhet. Andra ha på grund av särskild ömtålighet eller andra psykiska särdrag svårt att fördraga gemensamheten i flermansrum icke blott under

perioder av speciell påfrestning. Den påtvingade gemensamheten blir därför en plåga både för dem själva och deras rumskamrater. Även av andra orsaker äro många klienter mycket störande såsom sovrumskamrater. Genom ett större antal enkelrum komma även möjligheterna till gynnsam påverkan av klientelet att ökas.

Vid flera anstalter äro dagrum och andra utrymmen för fritiden, såsom samlingslokaler för gemensamma sammankomster, särskilda rum för inomhusidrott och spel av olika slag samt hobbyrum, otillräckliga. Även badmöjligheterna äro otillfredsställande vid en del anstalter. Såväl ur trevnadssynpunkt som med hänsyn till vårdskäl är det angeläget, att även dessa behov tillgodoses.

Av största betydelse är att anstalterna ha lämplig personal. Med hänsyn till deras i allmänhet avskilda belägenhet på landsbygden med dess mycket knappa tillgång på bostäder är det nära nog ett livsvillkor för anstalterna att kunna bereda befattningshavarna familjebostäder i tillräcklig omfattning och av tillfredsställande beskaffenhet. Även i detta hänseende äro flera anstalter dåligt utrustade. Detta har medfört stora svårigheter i fråga om rekryteringen. Beträffande sju av anstalterna har utredningsmannen därför funnit erforderligt att föreslå nybyggnader för personalbostäder och rörande ytterligare två anstalter ombyggnad av befintliga byggnader för samma ändamål.

Av vårdskäl och av ekonomiska skäl driver flertalet anstalter en rätt omfattande produktiv verksamhet, huvudsakligen jordbruk med skogsbruk samt boskapsskötsel. Allt vad som hör till denna gren av en anstalts organisation utgör en oupplöslig del av anstalten såsom en helhet. Om, såsom på några håll är fallet, en ekonomibygnad befinner sig i dåligt eller rentav fallfärdigt skick, bör därför staten lämna bistånd för att förbättra även sådana byggnader.

Prägeln av torftighet framträder starkt även i fråga om möbleringen å anstalterna och utrustningen med belysningsarmatur, gardiner o. d. Anstalterna böra få en mera trivsam och tilltalande inre utformning. Kostnaderna härför äro måttliga, medan den allmänna gynnsamma verkan härav torde vara betydande.

Utredningen rörande behovet av den materiella upprustningen har bedrivits på ort och ställe. I densamma ha deltagit, förutom den särskilt förordnade utredningsmannen Cronmark, byggnadsteknisk expertis vid byggnadsstyrelsens utredningsbyrå samt chefen för socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå. I fråga om alla framlagda förslag ha dessa varit samstämmiga.

De av socialstyrelsen tillstyrkta byggnadsåtgärderna vid anstalterna beräknas draga en sammanlagd kostnad av 3 869 000 kronor efter kostnadsläget omkring den 1 juli 1951, därav 2 715 000 kronor för nybyggnader och 1 154 000 kronor för ombyggnader och reparationer. En redogörelse för huru dessa kostnader fördela sig på de olika anstalterna lämnas i det följande

(jfr även sammanställningen å s. 35). För kostnadsstegringar efter nämnda tidpunkt erfordras tillägg till dessa belopp.

Kostnaderna för inventarietrustning till anstalterna beräknar utredningsmannen till 675 kronor per vårdplats eller sammanlagt omkring 530 000 kronor. Vid denna beräkning ha kostnadsuppgifter inhämtats från såväl enskilda leverantörer till anstalter av olika slag som svenska landstingsförbundet. Socialstyrelsen, som understryker behovet av statsbidrag för detta ändamål, har icke funnit anledning att i något hänseende frångå dessa kostnadsberäkningar.

Statens ekonomiska hjälp föreslås i fråga om nybyggnaderna ha formen av lån och beträffande ombyggnader och reparationer samt inventarier ha formen av extra bidrag. Beloppen böra lämpligen fördelas lika på tre budgetår.

Yttranden.

Byggnadsstyrelsen understryker, att kostnadsberäkningarna för byggnadsarbetena allenast bygga på uppskattning och äro baserade på prisläget den 1 juli 1951. Därvid har beräknats, att vid arbetenas utförande patientarbetskraft skulle kunna utnyttjas i avsevärd utsträckning samt att byggnaderna skulle utföras med enklast möjliga standard i förhållande till deras ändamål. Då byggnadsstyrelsen emellertid vid utredningsarbetet icke haft möjlighet att närmare ingå på de skiftande lokala faktorer, som kunna påverka kostnaderna för grundläggning, yttre lednings- och planeringsarbeten m. m., kunna de till sammanlagt cirka 4 000 000 kronor uppskattade totalkostnaderna icke utan närmare utredning i varje särskilt fall läggas till grund för anslagsäskande.

Statskontoret framhåller, att vid ett genomförande av det framlagda byggnadsprogrammet antalet vårdplatser vid anstalterna skulle minskas med 32. Med den överbeläggning, som f. n. råder, synes det knappast försvarligt att vidtaga åtgärder, som leda till ökad platsbrist. Den förutsatta övergången till rum med färre vårdplatser torde därför böra genomföras successivt och göras beroende av tillkomsten av nya anstalter. För att underlätta ett eventuellt framtida förstatligande synes statens bistånd till upprustning av anstaltsbyggnaderna böra lämnas i form av ränte- och amorteringsfria lån. För den påkallade inventarietrustningen torde lämpligen ett särskilt anslag böra uppföras å riksstaten, att disponeras av socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.

De erkända alkoholistanstalternas centralorganisation framhåller, att den föreslagna upprustningen endast tillgodoser ett minimibehov. Med hänsyn härtill framhålles vikten av att kostnadsramen för byggnadsprogrammet icke minskas. Centralorganisationen framhåller ytterligare betydelsen av att anstalterna få tillräckligt antal familjebostäder. Under en följd av år har omsättningen av personal varit så hög, att den skapat stora svårig-

heter och otvivelaktigt sänkt vårdstandarden. Till detta förhållande har bristen på familjebostäder i hög grad medverkat. Tillgången till en hygglig bostad blir för mången ett villkor för att överhuvud taget stanna kvar i det psykiskt mycket pressande arbetet. En följd av förslaget rörande dispositionen av anstaltsutrymmena skulle bli, att antalet vårdplatser reduceras vid en del anstalter. Centralorganisationen vill icke bestrida, att en sådan reduktion är påkallad av vårdtekniska skäl. I intet fall torde emellertid minskningen av antalet platser medgiva någon nedskärning av personalen och kostnaderna för denna. Vissa andra fasta kostnader torde icke heller kunna reduceras på sätt, som skulle motsvara minskningen av platsantalet. Ifrågavarande anstalter skulle emellertid erhålla minskade garantibidrag. Vid bestämmandet av driftbidragen bör på något sätt kompensation lämnas för bortfallet av garantibidragen för de indragna vårdplatserna.

Behovet av byggnadsåtgärder vid de särskilda anstalterna.

Socialstyrelsens förslag.

Björknäsanstalten (Östfora). Förläggningsförhållandena äro avgjort otillfredsställande med endast 7 tvåmans- och 3 enmansrum för de 52 vårdplatserna. Utredningsmannen föreslår, att två nya förläggningsbyggnader uppföras, den ena med 12 vårdplatser och ett bostadsrum för en förman, den andra med 13 vårdplatser. De 25 nya vårdplatserna avses skola ersätta samma antal vårdplatser, som försvinna genom ändring till personalbostäder av två för förläggningsändamål olämpligt belägna byggnader, rivning av en förläggningsbyggnad av dålig beskaffenhet samt minskning av antalet vårdplatser i vissa förläggningsrum i andra byggnader. Efter ändringarna skulle anstalten förfoga över 2 fyramans-, 4 tremans-, 10 tvåmans- och 12 enmansrum, tillhoppa 52 vårdplatser. Utredningsmannen har stannat vid denna föga tillfredsställande fördelning av platserna på grund av ekonomiska hänsynstaganden samt strukturen hos befintliga förläggningsbyggnader, som inte tillåter en uppdelning av förläggningsrum i mindre enheter. Kostnaderna för ny- och ombyggnad samt reparation av förläggningsbyggnader beräknas till 242 000 kronor. De två nybyggnaderna avses komma att innehålla skyddsrum, tillräckliga för hela anstalten.

Därjämte föreslås ombyggnad och upprustning av två personalbostäder till en beräknad kostnad av 43 000 kronor.

Den i anstaltens huvudbyggnad inrymda köksavdelningen är i stort behov av ombyggnad. Kostnaderna härför beräknas till 50 000 kronor.

Den sammanlagda kostnaden för materiell upprustning av anstalten — inklusive 10 000 kronor för ledningar o. d. — uppskattas till 345 000 kronor.

Anstaltens huvudman, svenska diakonsällskapet, har förbehållit sig rätten att, när föreslagna ny- och ombyggnader bli aktuella, själv uppgöra kostnadsberäkning härför.

Socialstyrelsen tillstyrker de föreslagna upprustningsåtgärderna.

Björstorp är en av de nyaste alkoholistanstalterna och den från alla synpunkter mest tidsenliga. Förlägningsrummen utgöras av 16 tvåmans- och 18 enmansrum. Anstalten behöves endast ny ladugård med stall och loge samt nya svin- och höns hus. De nuvarande byggnaderna för dessa ändamål äro fallfärdiga. Kostnaderna för nya ekonomibyggnader beräknas till 145 000 kronor.

Anstaltens styrelse och huvudman ansluta sig till utredningens förslag.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget men framhåller, att anstaltens skyddsrum bör slutgiltigt iordningställas. Kostnaden härför synes anstalten kunna bära.

Dagöholm. Förlägningsbyggnaden är ganska ny men ger genom sin utformning ett föga tilltalande intryck. Förlägningsrummen utgöras av 7 tremans- och 19 enmansrum. Anstaltsstyrelsen framhåller, att tremansrummen från flera synpunkter äro otillfredsställande. En uppdelning av dem i enmansrum har dock av utredningsmannen ansetts alltför kostnadskrävande. Dessutom skulle härigenom ett antal vårdplatser försvinna, vilket med hänsyn till rådande platsbrist icke vore tillrådligt.

För att på annat sätt höja trevnaden för klienterna bör hela byggnaden målas invändigt, golven beläggas med linoleum, ett stort dagrum med genomgångstrafik uppdelas, varigenom en del av detta avskiljes till skriv- och läsrum, samt två förlägningsrum i övervåningen sammanslås till ett läsrum. De sålunda förlorade vårdplatserna återvinnas genom att ett förmantrum uppdelas till två enmansrum. Dessa åtgärder jämte vissa mindre förbättringar av avklädningsrummet och badrummet i källarvåningen beräknas draga en kostnad av 40 000 kronor.

Anstalten, som är alkoholistvårdens ungdomsanstalt, är i stort behov av samlingslokaler och utrymmen för fritidssysselsättning. En av anstalten inköpt barackbyggnad föreslås skola uppföras och inredas till samlings sal m. m. Till källarvåningen förläggas ett hobbyrum samt tvättstuga, torkrum och strykrum. Kostnaderna uppskattas till 50 000 kronor.

Vidare föreslås en nybyggnad för föreståndarens bostad, även inrymmande anstaltens kontor, en nybyggnad för inspektorens bostad samt kompletteringar och reparationer av två befintliga bostadshus, allt för en kostnad av 160 000 kronor.

Därjämte erfordras vissa ombyggnader av huvudbyggnaden, varigenom bl. a. anstaltens behov av läkaravdelning, inkl. sjukrum, samt kylrum blir tillgodosett. Kostnaderna härför uppskattas till 32 000 kronor.

Utöver tidigare anvisade medel till ett svinhus erfordras för detta ändamål ytterligare omkring 13 000 kronor. För vissa arbeten å en äldre magasinbyggnad beräknas ett belopp av 3 000 kronor.

Kostnaderna för de av utredningsmannen sålunda föreslagna byggnadsföretagen uppgå till sammanlagt 298 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen har föreslagit en mindre ändring i byggnadsprogrammet samt utgår från att styrelsen framdeles får mera ingående pröva detaljerna av lokaldispositionen. Anstaltens ägare, Sveriges storloge av I. O. G. T., instämmer i anstaltsstyrelsens yttrande.

Socialstyrelsen tillstyrker de framförda förslagen. Ovillkorlig skyldighet för anstalten att anordna skyddsrum torde icke föreligga. Skyddsrum kan dock ordnas i den föreslagna byggnaden för föreståndarens bostad m. m.

Granbytorp är förlagd till en förhyrd egendom. Kontraktstiden utgår i mars 1954, då anstaltens styrelse, i samförstånd med socialstyrelsen, på grund av byggnadernas mindre goda beskaffenhet ämnar upphöra med verksamheten. Anslag till materiell upprustning föreslås därför icke.

Hagbyhemmet är även förlagt till en förhyrd egendom. Anstaltsbyggnaden är i stort behov av förbättringar. Ägaren av egendomen kan förväntas vidtaga dessa. Något anslag från staten för upprustning erfordras icke.

Holmahemmet. Förläggningsrummen äro belägna i två äldre byggnader, huvudbyggnaden och annexet. De utgöras av 12 tremans- och 11 tvåmansrum, tillhoppa 58 vårdplatser. Avsaknaden av enmansrum är en framträdande brist, särskilt med hänsyn till att anstalten i stigande omfattning får mottaga mindre arbetsföra klienter, för vilka det är särskilt angeläget med enmansrum. De i huvudbyggnaden belägna 15 förläggningsrummen kunna på grund av byggnadens struktur icke delas. Däremot kunna de flesta förläggningsrummen i annexet uppdelas i enmansrum. Husfaderns i denna byggnad inrymda bostad, som är olämplig för sitt ändamål, bör ombyggas till förläggningsrum. Härefter och sedan vårdplatsantalet i de större rummen nedsatts kommer anstalten att ha 4 tremans-, 6 tvåmans- och 21 enmansrum, tillhoppa 45 vårdplatser. I huvudbyggnaden föreslås därjämte en del andra förbättringsåtgärder, bl. a. en utvidgning av dagrummet. Kostnaderna beräknas till sammanlagt 70 000 kronor.

Såsom ersättning för husfaderns bostadslägenhet i annexet erfordras en ny familjebostad. Därjämte behövs en familjebostad för **assistenten, vilken saknar bostad** å anstalten. Utredningsmannen föreslår en ny bostadsbyggnad med två lägenheter om tre rum och kök för en kostnad av 95 000 kronor.

Two äldre bostadshus med bostäder för trädgårdsmästaren och ladugårdsförmannen samt rättaren äro i stort behov av modernisering och reparation, det ena av mycket genomgripande natur. Kostnaderna härför uppskattas till 35 000 kronor.

Slutligen föreslås viss ombyggnad av en äldre verkstadsbyggnad, huvudsakligen för att bereda ersättning för vissa kontors- och expeditionslokaler i huvudbyggnaden, vilka tagits i anspråk genom de föreslagna åtgärderna därstädes. Kostnaderna uppgå till 15 000 kronor. Härtill komma utgifter för ledningar och utvändiga arbeten, beräknade till 5 000 kronor.

Den sammanlagda kostnaderna för anstaltens upprustning utgör 220 000 kronor.

Anstaltens styrelse anför, att kostnaden för personalbostadshuset synes vara lågt beräknad, men har i övrigt intet att anmärka.

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen men påpekar, att anstalten möjligen även efter minskningen av vårdplatsantalet är skyldig att anordna skyddsrum. Om så är fallet, bör skyddsrum anordnas i samband med ombyggnadsarbetena. Kostnaderna härför uppskattas till omkring 10 000 kronor.

År 1939 tillerkändes anstalten ett anordningsbidrag å 20 000 kronor för vissa ombyggnadsarbeten, vilka emellertid icke kommit till utförande.

Detta belopp kan tagas i anspråk för de nu föreslagna åtgärderna. Medelsanvisningen härför kan således nedsättas till 200 000 kronor eller till 210 000 kronor, om anstalten anses skyldig att anordna skyddsrum.

Holmforshemmet. Förlägningsrummen äro huvudsakligen belägna i två äldre byggnader, som äro olämpliga för ändamålet. Den ena av dessa, Gammelgården, ligger dessutom intill en damm, som åstadkommer tjälskjutningar. Rummen utgöras av 3 fyramans-, 6 tremans- och 9 tvåmansrum, tillhoppa 48 vårdplatser. Bristen på enkelrum måste nödvändigtvis avhjälpas. Förlägningsrummen äro även i andra avseenden otillfredsställande.

Utredningsmannen föreslår två nya förlägningsbyggnader, vardera med 4 tvåmans- och 10 enmansrum, tillhoppa 36 vårdplatser. Därjämte förutsättes övervakningen i Gammelgården, efter renovering och indragning av värmeledning, kunna tjänstgöra såsom förläggning åt sex klienter, som arbeta i ladugården. Byggnaden avses också skola inrymma ett par bostadsrum för ogifta befattningshavare samt verkstadslokaler och hobbyrum. Efter ändringen kommer anstalten att ha 10 tvåmans- och 22 enmansrum, tillhoppa 42 vårdplatser. Kostnaderna för de två nybyggnaderna beräknas till 285 000 kronor och ändringarna å Gammelgården till 24 000 kronor.

Anstalten är vidare i mycket stort behov av personalbostäder, särskilt emedan statens järnvägar, som hyrt ut bostäder till fyra av anstaltens befattningshavare, numera behöver dessa lägenheter för egen del. Utredningsmannen föreslår nybyggnad av ett personalbostadshus med två lägenheter om två rum och kök för ladugårdsförman och jordbruksförman. Vidare förordas ombyggnad till bostadshus av den ena av de nuvarande förlägningsbyggnaderna och av den nuvarande köks- och matsalsbyggnaden, vilka båda äro olämpliga för sina hittillsvarande ändamål. Av dessa avses den förra inrymma två lägenheter om tre rum och kök för assistenten och husfadern samt den senare bostäder för kökspersonalen jämte familjebostad om tre rum och kök för inspektoren. — Slutligen föreslås, att föreståndaren, som saknar egentlig familjebostad, erhåller en sådan i anstaltens huvudbyggnad, den s. k. Herrgården, vilken därjämte avses skola inrymma kontor, väntrum, arkiv och gästrum. De sammanlagda kostnaderna uppgå till 186 000 kronor.

Den i nuvarande köks- och matsalsbyggnaden belägna matsalen är alldeles för liten, särskilt som den utgör anstaltens enda samlingslokal och

dessutom fungerar såsom dagrum. Kökslokalerna äro förlagda i ett annat plan än matsalen, vilket medför stora olägenheter från driftssynpunkt. Då byggnaden skulle erhålla god användning såsom bostadshus, föreslås, att en ny matsalsbyggnad uppföres, inrymmande även dagrum, en läkareavdelning med behandlingsrum och två sjukrum samt en familjebostad å två rum och kök för en förman. Denna byggnad beräknas kosta 265 000 kronor.

Härtill komma utgifter för ledningar och utvändiga arbeten, 15 000 kronor.

De sammanlagda kostnaderna för de föreslagna upprustningsåtgärderna, vilka innefatta anordnande av skyddsrum, uppgå sålunda till 775 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen framför betänkligheter mot fortsatt användning av Gammalgården såsom förläggingsbyggnad och, av ekonomiska skäl, mot en minskning av antalet vårdplatser vid anstalten samt ifrågasätter en ökning av vårdplatsantalet i var och en av de föreslagna två förläggingsbyggnaderna från 18 till 24. I övrigt gör anstaltsstyrelsen vissa detalj-anmärkningar.

Socialstyrelsen har, icke minst med hänsyn till de stora kostnaderna för att bringa anstalten i hyggligt skick, övervägt, om anstalten bör bibehållas för framtiden. Anstalten är belägen så långt norrut, att den för många framstår såsom en förvisningsplats. Resekostnaderna för klienterna bli även relativt höga. Å andra sidan är Holmforsanstalten den enda alkoholistanstalten i hela Norrland. Även om en anstalt komme till stånd exempelvis i Sundsvallstrakten, vilket i och för sig vore önskvärt, skulle Holmforshemmet likväl behövas. Hela antalet norrlandsfall är nämligen, per år räknat, omkring trefalt större än antalet intagningar å Holmforsanstalten. Vidare har tillkomsten av Holmforshemmet utan tvivel bidragit till att stärka den öppna nykterhetsvården i övre Norrland. Det skulle också säkerligen uppfattas såsom ett missgynnande av Norrland, om Holmforsanstalten bleve nedlagd. Troligen skulle anstalten efter den föreslagna upprustningen kunna erbjuda krigsmakten goda förläggingsmöjligheter för sårade och konvalescenter i händelse av krig. För bibehållande av anstalten talar vidare, att egendomen omfattar värdefull skog och ett gott jordbruk, som utgöra goda inkomstkällor. Kostnaderna för de nu föreslagna åtgärderna motsvara 18 450 kronor per vårdplats. Utredningens byggnadstekniska expert uppskattar kostnaderna för färdigställande av en alkoholistanstalt, vare sig genom nybyggnad eller genom ombyggnad av byggnader, som uppförts för andra ändamål, till avsevärt högre belopp per vårdplats.

Socialstyrelsen har efter noggrant övervägande kommit till den bestämda uppfattningen, att anstalten bör fortsätta sin verksamhet. Styrelsen har intet att erinra mot upprustningsförslagen och tillstyrker dessa. Vid det slutliga utförandet av förbättringsarbetena bör ett intimt samarbete med anstaltsstyrelsen äga rum.

Hägerstad. Förläggningssrummen äro inrymda dels i den stora huvudbyggnaden, Hägerstad slott, dels i en nyligen renoverad trädgårdsvilla. Den senare byggnaden föreslås skola helt användas till personalbostäder och ett gästrum. Förläggningssrummen utgöras av 1 tremans-, 11 tvåmans- och 5 enmansrum, tillhoppa 30 vårdplatser. På grund av den allmänna strukturen av huvudbyggnaden kunna de i allmänhet stora rumsenheter icke i större omfattning uppdelas till mindre enheter. Något större tillskott av enmansrum kan därför icke vinnas. Olägenheterna härav äro emellertid mindre än vid flertalet andra anstalter, enär Hägerstadsanstalten ändock ger ett avgjort trivsamt intryck.

Föreståndarens bostad i huvudbyggnaden är icke lämplig för sitt ändamål. Rummen föreslås skola omdisponeras till personalbostad för en ogift befattningshavare, arbetsrum för klienterna och förläggningssrum. Vidare föreslås bl. a. ett kontorsrum, ett personalrum och ett strykrum bli förläggningssrum. Efter dessa ändringar kommer anstalten att få 11 tvåmans- och 8 enmansrum, tillhoppa 30 vårdplatser. Kostnaderna för ombyggnadsarbetena å huvudbyggnaden och trädgårdsvillan beräknas till 60 000 kronor.

För föreståndaren föreslås nybyggnad av ett bostadshus, även inrymande föreståndarens kontor, till en kostnad av 90 000 kronor.

Den sammanlagda kostnaden för upprustningen uppgår till 150 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen uttrycker sin tillfredsställelse med de föreslagna åtgärderna.

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen samt anmärker, att anstalten icke torde vara skyldig att anordna skyddsrum.

Kurön. Flertalet av byggnaderna är i gott skick, men några sakna värmeledning, vatten och avlopp samt w. c. Förläggningssrummen utgöras av 2 tremans-, 25 tvåmans- och 19 enmansrum, tillhoppa 75 vårdplatser. Någon förändring rörande förläggningssrummen föreslås icke på grund av svårigheter att uppdelade flermansrummen. Ett tremansrum tages dock i anspråk såsom läsrum. Anstalten ger trots det icke särskilt stora antalet enmansrum ett trivsamt intryck, vartill bidrager, att förläggningssrummen äro uppdelade på flera byggnader av villatyp. Dessa behöva emellertid målas och förses med ny golvbeläggning (linoleum och plastplattor) samt toaletter och tvättställ. Kostnaderna härför samt för utvidgning av ett pannrum för en föreslagen ny värmecentral beräknas till 60 000 kronor.

Då anstalten saknar tillräckliga utrymmen för klienternas fritidssysselsättning, föreslås uppsättande av en barackbyggnad för detta ändamål. Kostnaderna uppskattas till 25 000 kronor. På grund av det oekonomiska uppvärmningssystemet föreslår utredningsmannen, efter samråd med värmeteknisk expertis, anordnande av en ny värmecentral. Kostnaden härför samt för nya ledningar och sanitär installation uppskattas till 107 000 kronor.

Sammanlagt uppgår alltså upprustningskostnaden till 192 000 kronor. Anstaltens ägare har intet att erinra.

Även socialstyrelsen tillstyrker förslagen men framhåller, att anstalten torde vara skyldig att anordna skyddsrum. Detta kan lämpligen förläggas under den nya baracken. Kostnaden uppskattas till omkring 20 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna utgöra sålunda 212 000 kronor.

Lillegården har endast en byggnad, innehållande samtliga förläggingsrum och personalbostäder. Förläggingsrummen utgöras av 1 fyramans-, 2 tremans- och 3 tvåmansrum, tillhoppa 16 vårdplatser. Egentligt dagrum för klienterna saknas. Stort behov föreligger av en fristående bostad för föreståndaren. Utredningsmannen föreslår, att de tre största förläggingsrummen uppdelas i sex mindre rum, att assistentens och husmoderns bostäder ändras till förläggingsrum, att ett förläggingsrum (tvåmansrum) och en intilliggande hall sammanslås till dagrum, att ett större rum i föreståndarens bostad ändras till kombinerat kontors- och samlingsrum samt att den övriga delen av föreståndarebostaden blir familjebostad om två rum och kök för assistenten. Genom dessa ombyggnader skulle anstalten få 7 tvåmans- och 2 enmansrum. Ett större antal enmansrum hade varit önskvärt men är icke nödvändigt, enär anstalten huvudsakligen fungerar såsom genomgångsställe för familjevårdsfall och vistelsetiden därstädes i allmänhet är kort.

För ombyggnadsarbetena å anstaltsbyggnaden beräknas 25 000 och för bostadshuset åt föreståndaren 80 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen framför vissa yrkanden rörande förslagets detaljer, innebärande bl. a. att 3 av de föreslagna förläggingsrummen skulle användas såsom bostad för husmor samt kontors- och förrådsrum och att i nybyggnaden skulle beredas plats för 5 interner och ett biträde.

Socialstyrelsen tillstyrker de föreslagna åtgärderna. Vid den slutliga detaljplaneringen av förbättringsarbetena i anstaltsbyggnaden bör ett intimt samråd med anstaltsstyrelsen äga rum.

Ribbingebäck. Huvudbyggnaden inrymmer samtliga förläggingsrum, köksavdelning, matsal och dagrum, två kontorsrum och ett bostadsrum för en ogift förman. Förläggingsrummen utgöras av 2 tremans-, 16 tvåmans- och 4 enmansrum, tillhoppa 42 vårdplatser. På grund av att klientelet utgöres av mindre arbetsföra personer är anstalten i behov av ett större antal enmansrum. Genom användande såsom förläggingsrum av fyra personalrum i ett nybyggt personalbostadshus, något som kräver åtgärder för ljudisolering, kan antalet enmansrum ökas till 8 och antalet vårdplatser till 46. Vidare är köksavdelningen i trängande behov av omplanering, varvid de två kontorsrummen måste tagas i anspråk. Ombyggnadsarbetena å huvudbyggnaden och personalbostadshuset beräknas kosta 32 000 kronor.

Anstalten har stort behov av familjebostad för förmannen. Därjämte måste de för andra ändamål föreslagna personalbostadsrummen och kon-

torsrummen ersättas. Härför erfordras ett nytt personalbostadshus, vari även böra anordnas lokaler för klienternas fritidssysselsättning samt ett gästrum. Då huvudbyggnadens pannrum och rum för bränsleförråd äro för små, bör källarvåningen i den nya byggnaden inrymma värmecentral, gemensam för denna byggnad och huvudbyggnaden. Kostnaderna för den nya byggnaden jämte ledningar och utvändiga arbeten (värmekulvert) uppskattas till 125 000 kronor.

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen. Om anstalten är skyldig att anordna skyddsrum — vilket troligen icke är fallet, då anstaltens vårdplatsantal icke uppgår till 50 — kan sådant lämpligen anordnas under det nya personalbostadshuset. Kostnaden härför uppskattas till omkring 10 000 kronor. Den sammanlagda kostnaden för upprustningsåtgärderna utgör i sådant fall 167 000 kronor.

Vårnäs hemmet. Förläggningsrummen äro belägna i anstaltens huvudbyggnad, en flygelbyggnad och ett personalbostadshus, den s. k. allévillan. De utgöras av 2 fyramans-, 7 tremans-, 2 tvåmans- och 12 enmansrum, tillhoppa 45 vårdplatser. I huvudbyggnaden bör ett av de största rummen tagas i anspråk såsom lärum för klienterna, assistentens dubblett, som ligger mitt ibland klienternas rum, ändras till två enmansrum samt ett enmansrum med olämpliga ljusförhållanden användas såsom förrådsrum. Vidare böra två tremansrum i personalbostadshuset ändras till bostäder för husmor och kökspersonalen. Genom dessa ändringar minskas antalet vårdplatser med 9 till 36. Utredningsmannen föreslår därjämte en del andra förbättringar av huvudbyggnaden, särskilt i fråga om köksavdelningen. Kostnaderna för ändringsarbetena beräknas för huvudbyggnaden till 55 000 kronor och för allévillan till 10 000 kronor.

Det väsentliga önskemålet beträffande denna anstalt är emellertid anordnande av en avdelning för medicinsk terapi. Anstaltsstyrelsen har, i samråd med socialstyrelsen, gjort framställning härom och därvid åberopat en promemoria av dåvarande rådgivande psykiatern vid statens alkoholistanstalt å Venngarn, docenten Curt Åmark.

Erfarenheterna från Venngarnsanstalten visa, att den aktiva medicinska behandlingen å denna anstalt haft gynnsam verkan för en anmärkningsvärt stor del av klienterna. Denna behandling bör även prövas på anstalter med ett från vårdsynpunkt mera hoppfullt klientel. Det är mycket sannolikt, att den skall bli till objektiva gagn i många fall, och den kommer därjämte med säkerhet att få en mycket gynnsam psykologisk verkan. Särskild läkarbehandling av specialitetskaraktär är nämligen ägnad att ge klienterna en känsla av mening och ändamål med anstaltsvistelsen.

Även om förverkligandet av det av 1946 års alkoholistvårdsutredning framlagda förslaget om anordnande av flera alkoholistjukhus hittills fått anstå i avvaktan på 1944 års nykterhetskommittés förslag, är det dock ofrånkomligt, att den under de senaste åren alltmer ökade förståelsen för

och insikten om det medicinska inslaget hos alkoholismen måste komma att kräva ökade resurser för medicinsk behandling av alkoholister. Det skulle därför vara mycket värdefullt, även från statsfinansiell synpunkt, om praktiska erfarenheter från verksamheten vid ett alkoholistsjukhus i litet format förelåge, då frågan om inrättande av riksalkoholistsjukhus blir aktuell. Vidare är det möjligt, att vårdtiden kan förkortas, varigenom behovet av nya vårdplatser minskas och vårdkostnaden för varje intagen reduceras. Härtill komma de fördelar av social natur, som en minskning av vårdtiden medför.

Enligt socialstyrelsens mening bör sålunda en avdelning för medicinsk terapi obetingat komma till stånd vid någon av de erkända alkoholistanstalterna. Vårnäshemmet har ett härför lämpligt läge och klientel, anstaltens styrelse hyser särskilt intresse för denna behandling, och läkarefrågan kan vinna en mycket god lösning.

Utredningsmannen föreslår en särskild byggnad för en medicinsk behandlingsavdelning, omfattande åtta vårdplatser, därav fyra i en s. k. övervakningssal, mottagningsrum, två behandlingsrum och ett vådarrum. I en övervakning av byggnaden förläggas nio klienter, alla i enmansrum. Härigenom återvinnas de vårdplatser, som gått förlorade genom ändringar i de nuvarande förläggningsbyggnaderna, varjämte en framtida utvidgning av den medicinska avdelningen möjliggöres utan ytterligare byggnadsåtgärd. Kostnaderna för byggnaden utgöra 220 000 kronor.

Med inräknande av platserna å den medicinska avdelningen kommer anstalten enligt förslaget att förfoga över 2 fyramans-, 5 tremans-, 3 tvåmans- och 24 enmansrum, tillhoppa 53 vårdplatser.

Assistenten och rättaren sakna familjebostad. Utredningsmannen föreslår uppförande av en byggnad för bostad åt föreståndaren — vilkens nuvarande bostad skulle övertagas av assistenten — och en byggnad för bostad åt rättaren. Kostnaden beräknas till 115 000 kronor.

Härtill komma utgifter för ny golvbeläggning (linoleum) i en förläggningsbyggnad, 2 000 kronor, samt för ledningar och yttre arbeten, 18 000 kronor.

De sammanlagda kostnaderna för anstaltens upprustning uppgå till 420 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen är övertygad, att de föreslagna åtgärderna skola visa sig vara till stort gagn för alkoholistvården i dess helhet. Styrelsen framhåller bl. a. möjligheten att förlägga den medicinska behandlingsavdelningen i en tillbyggnad till huvudbyggnaden, varigenom övervakning, mattransporter och förrådsarbete m. m. skulle underlättas och direkt anknytning till värmeledningssystemet vinnas. Vidare ifrågasätter styrelsen uppförande av ny flygelbyggnad för köket m. m., även inrymmande bostad för en sköterska. Styrelsen förklarar sig ämna undersöka möjligheten att lösa denna fråga och framlägga förslag i samband med de detaljerade rit-

ningarna. Även i övrigt framför styrelsen en del detaljplaneringar mot utredningsförslagen.

Socialstyrelsen tillstyrker utredningsmannens förslag. Anstalten torde emellertid vara skyldig att anordna skyddsrum, vilket lämpligen torde förläggas i anslutning till huvudbyggnaden. Kostnaderna härför uppskattas till omkring 20 000 kronor. Den totala kostnaden bör sålunda beräknas till 440 000 kronor. Vid den slutliga detaljplaneringen bör intimt samråd med anstaltsstyrelsen äga rum.

Västkusthemmet. Förläggningsrummen utgöras av 1 femmans-, 5 tremans-, 6 tvåmans- och 20 enmansrum, tillhopa 52 vårdplatser. Med hänsyn till att förläggningsbyggnaderna anordnats i sitt nuvarande skick för jämförelsevis kort tid sedan har en uppdelning av flermansrummen i mindre enheter icke övervägts av utredningsmannen. Samtliga förläggningsbyggnader, personalbostäder och verkstadsbyggnader äro i gott skick.

Ekonomibygnaderna äro däremot mycket bristfälliga. Ladugårds- och logbyggnaden befinner sig i så dåligt skick, att den kan befaras störta samman. Utredningsmannen föreslår nybyggnad av en ekonomibygnad, inrymmande ladugård, stall och loge, till en beräknad kostnad av 125 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen framhåller, att behovet av ladugårds- och logbyggnaden är trängande, samt erinrar, att kostnaden härför av lantbruksförbundets byggnadsbyrå under sommaren 1951 beräknades till 125 000 kronor. Emellertid måste kostnaden nu uppskattas till omkring 160 000 kronor.

Socialstyrelsen tillstyrker utredningsmannens förslag. Styrelsen har förutsatt uppräknning av medelanvisningen till byggnadsarbeten med hänsyn till de kostnadsstegringar, som ägt rum efter den 1 juli 1951.

Åsbrohemmets huvudbyggnad har ursprungligen varit ålderdomshem med stora vårdssalar. Förläggningsrummen utgöras av 3 sexmans-, 2 femmans-, 9 fyramans-, 20 tremans-, 22 tvåmans- och 10 enmansrum, tillhopa 178 vårdplatser. På grund av att anstalten mottager utpräglade återfallsalkoholister, för vilka vårdtiden är relativt lång och vilka till stor del äro obekväma för samlevnad i flermansrum, föreligger stort behov av flera enmansrum. Utredningsmannen föreslår därför på grundval av tidigare undersökningar av byggnadsstyrelsen en ganska genomgripande omplanering av särskilt huvudbyggnaden, varigenom åstadkommes större utrymme för dagrum, flera rum med färre vårdplatser per rum, utvidgning av badavdelning och bränserum samt utrymme för husfaderns affärsverksamhet. Huvudbyggnadens allmänna struktur begränsar emellertid i hög grad möjligheterna att med rimliga kostnader åvägabrinda verkligt tillfredsställande förläggningsförhållanden. Förslaget innebär vidare, att den till en särskild byggnad, Pelikan, förlagda sjukavdelningen flyttas till huvudbyggnaden, medan Pelikan helt blir förläggningsbyggnad. Vissa arbeten härför förutsättas skola utföras genom anstaltens försorg.

Genom förslaget minskas antalet vårdplatser med 35, vilka med hänsyn till den svåra platsbristen inom alkoholistvården och behovet av vårdplatser för Åsbrohemmets speciella klientel nödvändigtvis måste ersättas. Därför föreslås två nya förläggningsbyggnader med sammanlagt 8 tvåmans- och 20 enmansrum. Efter genomförande av utredningens förslag i dess helhet skulle anstalten förfoga över 4 fyramans-, 17 tremans-, 35 tvåmans- och 42 enmansrum, tillhoppa 179 vårdplatser.

Kostnaderna beräknas för ombyggnadsarbetena å huvudbyggnaden och Pelikan till 105 000, för de två förläggningsbyggnaderna till 260 000 samt för ledningar och utvändiga arbeten till 12 000 kronor. Den sammanlagda kostnaden utgör sålunda 377 000 kronor.

Anstaltens styrelse finner förslagen tillfredsställande men erinrar, att det labila penningvärdet kan påverka kostnadsberäkningarna i ogynnsam riktning.

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen.

Älvgården. Förläggningsförhållandena måste förbättras betydligt. Anstaltens 71 vårdplatser äro fördelade på 17 tremans-, 7 tvåmans- och 6 enmansrum. 45 av vårdplatserna äro belägna i två för ändamålet olämpliga byggnader. Den ena av dessa är i så dåligt skick, att den bör nedrivas.

Förläggningsavdelningen i den andra byggnaden, »Asylen», som även inrymmer anstaltens nyligen renoverade köksavdelning samt matsalen, föreslås på grund av olämplighet för sitt ändamål skola ombyggas till verkstäder av olika slag och lokaler för fritidssysselsättning, varav anstalten har stort behov. Vidare förordas, att två tremansrum i anstaltens tvättbyggnad tagas i anspråk som bostadsrum för ogifta befattningshavare samt att antalet vårdplatser i en särskild förläggning, »Gangstern», för de klienter, som arbeta i ladugården, minskas från åtta till sex.

Genom dessa åtgärder skulle vårdplatsantalet minskas med 53. Till ersättning härför föreslår utredningsmannen två nya förläggningsbyggnader om vardera 4 tvåmans- och 10 enmansrum. Anstalten skulle härigenom erhålla 14 tvåmans- och 26 enmansrum, tillhoppa 54 vårdplatser.

Kostnaderna för nybyggnaderna beräknas till 270 000 kronor samt för nödvändiga reparationer å övriga förläggningsbyggnader till 27 000 kronor.

Även anstaltens matsal och dagrum äro otillfredsställande. Utredningsmannen föreslår, att det under »Asylen», som är en äldre timmerbyggnad med påbyggd övervåning, anordnas en ny panncentral för anstalten samt utrymmen för köksförråd, vilka äro otillräckliga. Med inräknande av kostnaderna för förutnämnda ändringsarbeten i övervåningen samt för tillbyggnad av dagrum och förbättringar å matsalen uppskattas kostnaderna för föreslagna åtgärder till 125 000 kronor.

Anstalten är i behov av två nya familjebostäder, den ena som ersättning för en familjebostad i den byggnad, som föreslås skola rivas, den andra

för husfadern, vilken saknar familjebostad. För dessa ändamål föreslås ett nytt personalbostadshus för en beräknad kostnad av 105 000 kronor.

Slutligen uppskattas utgifterna för ledningar och utvändiga arbeten till 13 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för upprustningsåtgärderna uppgå sålunda till 540 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen har förklarat sig icke kunna godtaga förslaget, att »Gangstern» även framdeles skall användas för förläggningsändamål. Ersättning för de sex vårdplatserna i denna byggnad borde sökas genom att endera eller båda av de föreslagna nya förläggningsbyggnaderna gjordes större. Styrelsen ställer sig även tveksam inför förslaget att minska vårdplatsantalet från 71 till 54, särskilt på grund av att garantibidragets storlek är direkt avhängigt av vårdplatsantalet. Styrelsen förklarar sig med hänsyn härtill kunna tillstyrka nedskärningen av platsantalet endast under förutsättning, att full kompensation erhålles genom höjda driftbidrag.

Socialstyrelsen tillstyrker utredningsmannens förslag. Förläggningsbyggnaden för de i ladugården arbetande klienterna har visserligen betydande brister men kan sättas i godtagbart skick genom de föreslagna åtgärderna. Det är värdefullt för en anstalt att förfoga över särskild förläggningsbyggnad för ladugårdspersonalen. Därest nya vårdplatser för yngre alkoholmissbrukare måste anordnas under de närmaste åren, böra dessa i första hand komma till stånd vid Älvgården, som är avsedd för sådant klientel. Detta kan ske genom uppförande av ytterligare en förläggningsbyggnad med 18 vårdplatser, eventuellt med en avskild förläggning för de i ladugården arbetande.

För *Härnöanstan* föreslår utredningsmannen en ny föreståndarbostad m. m. för 105 000 kronor samt ombyggnad och reparation av huvudbyggnaden för 40 000 kronor.

Anstaltsstyrelsen har förklarat sig kunna fullgöra byggnadsprogrammet med egna medel. Med hänsyn härtill föreligger icke behov av statsmedel till upprustning av denna anstalt.

Yttranden.

Medicinalstyrelsen, som hörts över förslaget om inrättande av en avdelning för medicinsk terapi vid Vårnåshemmet, har åberopat ett yttrande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd *professorn B. Jacobowsky*, vilken anför bl. a.

Socialstyrelsens förslag att vid Vårnåshemmet inrätta en avdelning för medicinsk behandling kan jag på det livligaste tillstyrka. Jag kan bestämt vitsorda, att en dylik behandling icke blott är av betydelse för att lindra den kroppsliga alkoholsjukdomens verkningar utan ock kan förväntas få en utomordentligt god psykologisk och psykoterapeutisk effekt. Möjligheterna bli därigenom avsevärt större att nå det med intagningen avsedda resultatet.

Skall insulinbehandling meddelas vid avdelningen bör denna fördes med en dusch- eller badanordning, då patienterna ha ett mycket stort behov av en kall avrivning eller ett bad efter insulinbehandling. Enligt förslaget skulle badavdelningen ligga en trappa lägre än behandlingsavdelningen, ett arrangemang, som synes opraktiskt och olämpligt, enär patienterna efter behandlingen ofta äro mycket känsliga för drag och kyla.

Medicinalstyrelsen, som anser det vara av stor vikt att de medicinska behandlingsmöjligheterna på alkoholistanstalterna utbyggas, tillstyrker förslaget med de ändringar som angivits av Jacobowsky. Styrelsen framhåller önskvärdheten av att arbetet på vårdavdelningen kommer att ledas av psykiatriskt skolad läkare med skyldighet att minst två gånger i veckan besöka anstalten samt att avdelningen förestås av personal med vana vid ifrågakommande behandlingsmetoder. Om nämnda läkare är bosatt på större avstånd från anstalten, bör överenskommelse träffas med närboende läkare, villig att vid eventuella behandlingskomplikationer på kallelse omedelbart besöka anstalten.

Civildövarsstyrelsen meddelar, att upplysningar om skyddsrumsförhållandena vid de berörda alkoholistanstalterna inhämtats från vederbörande länsstyrelser. Genom den verkställda utredningen har konstaterats, att skyddsrumsskyldighet i enlighet med av civildövarsstyrelsen fastställda anvisningar till ledning för upprättande av organisationsplaner föreligger allenast vid en av anstalterna, nämligen Åsbrohemmet. De övriga anläggningarna äro samtliga belägna utanför tätbebyggelse och äro — även om hänsyn tages till de utvidgningar, som i några fall föreslagits — icke av den storleksordning, att anordnandet av särskilt civildövar och skyddsrum vid desamma kan anses erforderligt. Det kan därför förutsättas, att skyldighet att organisera särskilt civildövar för dessa anläggningar ej kommer att föreskrivas i vederbörande organisationsplan. I den mån sådan skyldighet med stöd av tidigare gällande bestämmelser redan föreskrivits, torde densamma komma att upphöra. I nu aktuella förslag till nybyggnader beträffande Åsbrohemmet ha enligt vad styrelsen erfarit skyddsrum planerats i tillräcklig omfattning.

Kompletterande kostnadsberäkningar.

Socialstyrelsen.

I skrivelse den 30 augusti 1952 har socialstyrelsen anført att, sedan de i utredningsförslaget framlagda beräkningarna av byggnadskostnaderna gjordes, dessa kostnader fram till den 1 juli 1952 stigit med 6 procent. Anslagsbeloppen för den föreslagna första byggnadsetappen böra därför uppräknas i fråga om nybyggnader från 905 000 till 959 000 kronor samt beträffande ombyggnader och reparationer från 385 000 till 408 000 kronor.

Byggnadsstyrelsen.

Byggnadsstyrelsen har i den inledningsvis omnämnda promemorian den 26 januari 1953 avgivit förslag till uppdelning av de ifrågavarande byggnadsåtgärderna vid anstalterna på tre år. Till grund för den avvägning, som härvid gjorts, har legat dels det byggnadstekniska tillståndet hos resp. anläggningar, dels ock lämpligheten ur driftssynpunkt av anläggningarnas utformning. I detta sammanhang har styrelsen, i den mån det varit möjligt trots att definitiva förslag ännu icke föreligga, närmare utrett de med åtgärderna förbundna kostnaderna, för att så aktuella siffror som möjligt skola kunna läggas till grund för förslag i ärendet. Kostnaderna ha sålunda nu omräknats enligt prisläget den 1 juli 1952. Med ledning av erfarenheter från byggnadsföretag vid liknande anstalter har styrelsen funnit, att man, när det gäller nybyggnader, icke torde kunna påräkna en arbetsinsats av anstalternas interner i den omfattning, som tidigare förutsatts. Ombyggnadsarbeten torde däremot kunna till viss del utföras med sådan arbetskraft.

Beträffande de ekonomibygnader, som äro aktuella, nämligen vid Björstorp och Västkuhemmet, har byggnadsstyrelsen ansett sig på detta stadium böra grunda sina uppgifter på av resp. anstalter lämnad uppskattning av kostnaderna.

Med berörda utgångspunkter ha totalkostnaderna upptagits till 4 600 000 kronor. Härav beräknas 3 500 000 kronor falla på nybyggnader samt återstående 1 100 000 kronor på ombyggnader och reparationer. Kostnaderna för nybyggnadsarbetena föreslås uppdelade med resp. 1 000 000, 1 300 000 och 1 200 000 kronor på de tre närmaste budgetåren. Ombyggnads- och reparationsarbetena fördelas med 400 000 kronor på vardera av de båda första åren och 300 000 kronor på det tredje.

Enligt den av byggnadsstyrelsen upprättade planen skulle i första utbyggnadsetappen vissa av de föreslagna nybyggnaderna vid Holmfors hemmet och Älvgården utföras. Vid förstnämnda anstalt skulle sålunda uppföras ny matsalsbyggnad till en kostnad av 335 000 kronor och två förläggningsbyggnader för tillhoppa 375 000 kronor, vartill kommer kostnaden för ledningar, 5 000 kronor. Vid Älvgården föreslås en ny förläggningsbyggnad för 180 000 kronor och personalbostadshus för 105 000 kronor.

Vidare skulle under första året utföras samtliga av socialstyrelsen föreslagna ombyggnadsarbeten vid Älvgården och Dagöholm. Kostnaderna här för beräknas till 163 000 resp. 109 000 kronor. Därjämte omfattar etappen ombyggnad av huvudbyggnaden och en förläggningsbyggnad vid Östföra, för vilka arbeten kostnaderna uppskattas till 72 000 kronor, vissa ombyggnadsarbeten i huvudbyggnaden vid Åsbrohemmet för inredande av sjukavdelning m. m. därstädes till en kostnad av 20 000 kronor ävensom de föreslagna moderniserings- och reparationsarbetena å trädgårdsmästar- och rättarbostäderna vid Holmahemmet, vilka beräknas kosta 36 000 kronor.

Av följande sammanställning framgår dels de förändringar i vårdplatsantalet vid de olika alkoholistanstalterna, som de föreslagna upprustningsåtgärderna beräknas medföra, dels ock kostnaderna för byggnads- och omändringsarbetena enligt socialstyrelsens ursprungliga förslag samt enligt byggnadsstyrelsens nu gjorda beräkningar.

Anstalt	Antal vårdplatser		Kostnader för upprustning av anstaltens byggnadsbestånd					
	för närvarande	efter förslagens genomförande	Socialstyrelsens förslag 15/2 1952			Byggnadsstyrelsens beräkning 26/1 1953		
			Lån till nybyggnader kr.	Bidrag till ombyggnader och reparationer kr.	Summa kr.	Lån till nybyggnader kr.	Bidrag till ombyggnader och reparationer kr.	Summa kr.
Björknäs (Östfora)	52	52	¹ 210 000	135 000	345 000	¹ 270 000	130 000	400 000
Björstorp	50	50	145 000	—	145 000	160 000	—	160 000
Dagöholm	40	40	190 000	108 000	298 000	215 000	109 000	324 000
Granbytorp	18	18	—	—	—	—	—	—
Hagbyhemmet	21	21	—	—	—	—	—	—
Holmahemmet	58	45	95 000	² 105 000	200 000	¹ 115 000	106 000	221 000
Holmforshemmet	48	42	¹ 660 000	115 000	775 000	¹ 845 000	111 000	956 000
Hägerstad	30	30	90 000	60 000	150 000	115 000	63 000	178 000
Kurön	75	72	25 000	¹ 187 000	212 000	¹ 50 000	175 000	225 000
Lillegården	16	16	80 000	25 000	105 000	95 000	27 000	122 000
Ribbingebäck	42	46	125 000	² 32 000	157 000	170 000	33 000	203 000
Värnåshemmet	45	53	335 000	¹ 105 000	440 000	¹ 453 000	72 000	525 000
Västkusthemmet	52	52	125 000	—	125 000	160 000	—	160 000
Åsbrohemmet	178	179	¹ 260 000	117 000	377 000	¹ 375 000	111 000	486 000
Älvgården	71	54	¹ 375 000	165 000	540 000	¹ 477 000	163 000	640 000
Härnö	21	21	—	—	—	—	—	—
Summa	817	791	2 715 000	1 154 000	3 869 000	3 500 000	1 100 000	4 600 000

¹ Inberäknat kostnad för skyddsrum.

² Härtill komma cirka 10 000 kronor, om anstalten är skyldig anordna skyddsrum.

Departementschefen.

Den särskilt anlitate utredningsmannen har i samråd med representanter för socialstyrelsen och byggnadsstyrelsen och i samarbete med företrädare för de olika anstalterna gjort en synnerligen noggrann inventering av de statsunderstödda alkoholistanstalternas byggnads- och inventariebestånd. Denna utredning har visat, att anstalterna med få undantag är i behov av en genomgripande inre och yttre materiell upprustning för att bli i stånd att tillfredsställande fylla sin uppgift. På grund av anstalternas beträngda ekonomiska läge kan den erforderliga upprustningen icke komma till stånd, utan att särskilda medel ställas till förfogande. Jag finner det därför ofrånkomligt med vissa statliga hjälpgårdar.

Vid utredningsarbetet har man i första hand sökt att genom omdisponering och ändring av befintliga byggnader erhålla en ur olika synpunkter ändamålsenlig lokaldisposition samt genom reparation och modernisering bringa lokalerna i ett enligt nutida krav godtagbart skick. En strävan har härvid varit att åstadkomma ökat antal enmansrum för internerna, tillfredsställande utrymmen för dagrum och fritidssysselsättning m. m. samt goda personalbostäder. Ofta nog har emellertid byggnadernas struktur härvid stått hindrande i vägen eller de befintliga utrymmena varit otillräckliga. Några byggnader har dessutom ansetts så bristfälliga, att de ej bör iständsättas. På grund härav har det, för att tillfredsställande lokalförhållanden skall kunna erhållas, i flera fall befunnits nödvändigt att föreslå nybyggnader för skilda ändamål.

I likhet med socialstyrelsen finner jag det önskvärt, att de stora förläggningssalar, som förekommer vid flera anstalter, i betydande utsträckning ersättes av rum med färre vårdplatser, helst enmansrum. Behovet av sådana rum varierar dock efter anstalternas klientel, tillgången på fritidsutrymmen och det allmänna intryck, anstalterna ger ur trevnadssynpunkt. Huru långt önskemålet om flera enmansrum skall tillgodoses är i hög grad en kostnadsfråga. I stort sett finner jag socialstyrelsens förslag i detta hänseende väl avvägt. En omständighet, som i detta sammanhang inger betänkligheter, är dock den minskning av det totala vårdplatsantalet vid anstalterna, som blir en följd av förslagets genomförande. Utredningsmannen har angivit minskningen till 32 platser. Enligt socialstyrelsens beräkningar kommer den att begränsas till 26 platser. Antalet vårdplatser skulle i sistnämnda fall reduceras från 817 till 791. Under utbyggnadstiden och en övergångstid därefter är det emellertid möjligt att provisoriskt bibehålla vissa vårdplatser i byggnader, som enligt förslagen skall disponeras för andra ändamål. Jag förutsätter, att alla möjligheter härtill kommer att tillvaratagas. Under sådana förhållanden torde vårdplatsantalet kunna bibehållas i huvudsak oförminskat, intill dess ersättning för de förlorade platserna kan erhållas genom anordnande av en ny alkoholistanstalt. Om det för årets riksdag framlagda förslaget om höjning av anordnings- och driftbidragen till alkoholistanstalter och inackorderingshem bifalles, bör det intresse, som enligt vad jag erfarit på vissa håll finnes för att anordna nya platser, komma att stimuleras.

Med hänsyn till de betydande kostnader, som är förenade med en upprustning av Holmforshemmet, har socialstyrelsen tvekat, om anstalten bör bibehållas för framtiden. Förutom de av styrelsen åberopade skälen för att bibehålla anstalten vill jag framhålla, att det i rådande läge måste anses uteslutet att nedbringa det totala vårdplatsantalet i den utsträckning, som skulle ske, om anstalten nedlades. Då anstalten, sedan de föreslagna nybyggnads- och förbättringsarbetena genomförts, torde vara väl rustad att fortsätta sin verksamhet och då kostnaderna för anordnande av en helt ny

alkoholistanstalt torde bli väsentligt högre, förordar jag, att arbetena kommer till stånd.

Socialstyrelsens förslag syftar i huvudsak icke till någon ändring av alkoholistanstaltarnas nuvarande karaktär utan avser endast att göra dem bättre lämpade för sitt ändamål. Förslaget om anordnande av en medicinsk behandlingsavdelning vid Vårnåshemmet innebär dock en utbyggnad av alkoholistvården, som icke kan anses omfattad av det styrelsen lämnade utredningsuppdraget. Enligt min mening skulle det emellertid vara ytterst värdefullt, om en mera aktiv medicinsk behandling av internerna kunde prövas vid en härför lämplig alkoholistanstalt. De gynnsamma erfarenheterna från sjukavdelningen vid statens alkoholistanstalt på Venngarn visar otvetydigt önskvärdheten av att ett fortsatt utbyggande av alkoholistsjukvården kommer till stånd. Innan detta önskemål kan realiseras i mera betydande omfattning, torde erfarenheter lämpligen böra förvärfvas från en anstalt av mindre speciell karaktär än Venngarnsanstalten och med ett ur vårdsynpunkt mera ordinärt patientmaterial. Jag biträder därför förslaget om anordnande av en avdelning för medicinsk terapi. Platsantalet torde böra bestämmas till 8. Då Vårnåshemmet synes ur flera synpunkter lämpat för ändamålet, tillstyrker jag, att avdelningen förlägges till nämnda anstalt. Avdelningen bör komma till stånd i samband med den materiella upprustningen av Vårnåshemmet, enär den nybyggnad, som föreslagits för ändamålet, avses skola inrymma även förlägningsrum m. m., som innefattas i upprustningsprogrammet. Enligt byggnadsstyrelsens förslag skall ifrågasvarande byggnad uppföras i den andra byggnadsetappen. Kostnaden har uppskattats till 300 000 kronor. I och för sig torde intet vara att erinra mot denna kostnadsberäkning, men jag finner det önskvärt att, innan förslaget utformas i detalj, närmare utredes lämpligheten av och kostnaderna för det av anstaltsstyrelsen förordade alternativet med den medicinska avdelningen förlagd i en tillbyggnad till anstaltens huvudbyggnad.

Mot omfattningen av det framlagda upprustningsprogrammet i övrigt har jag i princip intet att erinra. Såsom byggnadsstyrelsen framhållit har detaljplaneringen av de olika byggnadsföretagen ännu icke slutförts. Vissa anstalter har framställt anmärkningar mot förslagets detaljer. Jag förutsätter, att ett intimt samarbete kommer att äga rum mellan byggnadsstyrelsen och socialstyrelsen å ena sidan och de olika anstaltsstyrelserna å den andra, när de definitiva ritningarna skall upprättas, och att anstalternas önskemål härvid i största möjliga utsträckning beaktas. Det torde dock få förutsättas, att huvuddragen av socialstyrelsens förslag icke får rubbas och att den i det följande angivna kostnadsramen för de särskilda byggnads- och förbättringsåtgärderna icke överskrides.

Det må i detta sammanhang påpekas, att de ombyggnadsarbeten vid Östfora, som avses i den av mig inledningsvis omnämnda framställningen av svenska diakonsällskapets styrelse, omfattas av socialstyrelsens förslag.

Socialstyrelsens förslag omfattar anordnande av skyddsrum vid Östfora, Holmforshemmet, Kurön, Vårnåshemmet, Åsbrohemmet och Älvgården, varjämte frågan om skyddsrumsskyldighet lämnats öppen beträffande Holmahemmet och Ribbingebäck. Vid byggnadsstyrelsens omprövning av byggnadskostnaderna har, enligt vad jag inhämtat, kostnaderna för skyddsrum medräknats i nybyggnadskostnaderna för samtliga nyss berörda anstalter utom Ribbingebäck. Civilförsvarsstyrelsen har emellertid i sitt utlåtande upplyst, att skyddsrumsskyldighet föreligger endast vid Åsbrohemmet. Med hänsyn härtill torde de av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna i viss utsträckning kunna reduceras. Kostnadsminskningen beräknar jag beträffande Kurön till 20 000 kronor samt beträffande envar av Östfora, Holmahemmet, Holmforshemmet, Vårnåshemmet och Älvgården till 10 000 kronor.

I övrigt har jag icke funnit anledning till erinran mot de av byggnadsstyrelsen senast framlagda kostnadsberäkningarna. De totala byggnads- och reparationskostnaderna uppskattar jag sålunda till 4 530 000 kronor, därav 3 430 000 kronor för nybyggnader och 1 100 000 kronor för ombyggnads- och reparationsarbeten. Jag vill understryka, att det är angeläget att internernas arbetskraft utnyttjas, så långt det lämpligen kan ske, och att vid arbetenas utförande alla möjligheter till besparingar tillvaratages.

För inventarieanskaffning till anstalterna har socialstyrelsen beräknat ett belopp av i genomsnitt 675 kronor per vårdplats eller tillhoppa omkring 530 000 kronor. Mot denna beräkning har jag intet att erinra. Vid fördelningen av medlen på de olika anstalterna måste dock hänsyn tagas till den materiella standarden i varje särskilt fall. Denna varierar väsentligt från anstalt till anstalt. I första hand måste medel reserveras för inventarieutrustning till de nya förläggings-, samlings- och personalbyggnader, som avses skola uppföras. Först härefter kan behovet av ersättningsanskaffning av inventarier till befintliga lokaler tillgodoses. Innan medlen kan fördelas, torde på grund härav en överblick av det samlade inventariebehovet bli erforderlig.

Socialstyrelsen har föreslagit, att statens hjälp till nybyggnader lämnas i form av lån och till ombyggnader och reparationer samt inventarier i form av statsbidrag. Statskontoret anser däremot med tanke på ett eventuellt förstatligande av anstalterna, att även ombyggnads- och reparationskostnaderna bör bestridas med lån. Sistnämnda kostnader är emellertid i stor utsträckning av sådan natur, att de normalt bör täckas med driftmedel. Att detta icke kunnat ske i erforderlig omfattning vid alkoholistanstalterna sammanhänger bl. a. med att de statliga driftbidragen varit för knappa. Av huvudsakligen samma skäl, som jag tidigare åberopat för att anstalternas driftförluster skall ersättas med statsbidrag, förordar jag därför, att ombyggnads- och reparationskostnaderna täckes med sådana bidrag. Även i övrigt biträder jag socialstyrelsens förslag angående ersättningsformerna. Lånen för nybyggnader torde böra vara ränte- och amorteringsfria samt i

övrigt förbindas med samma villkor, som jag föreslagit beträffande lånen för ekonomisk sanering.

Jag förordar, att kostnaderna för den materiella upprustningen av anstalterna uppdelas på tre år. Byggnadsstyrelsens förslag till fördelning av byggnadsarbetena på de tre etapperna föranleder ingen erinran från min sida. Genom de nya förläggingsbyggnader, som i första etappen planeras vid Holmforshemmet och Älvgården, erhålles sammanlagt 54 nya vårdplatser. Genom ombyggnadsarbetena i denna etapp vid Älvgården, Östfora och Åsbrohemmet förloras ett femtiotal platser. Flertalet av dessa kommer dock enligt vad jag inhämtat att kunna användas övergångsvis, i varje fall intill dess nybyggnaderna färdigställts. Härigenom behöver någon minskning av det totala vårdplatsantalet icke ske tillsvi vidare.

Medelsbehovet för den första utbyggnadsetappen uppgår enligt byggnadsstyrelsens beräkningar till 1 000 000 kronor för nybyggnader och 400 000 kronor för ombyggnader. Mot dessa belopp har jag icke annat att erinra än att nybyggnadskostnaderna bör sänkas med 10 000 kronor med anledning av att skyddsrum icke, såsom styrelsen avsett, behöver anordnas i den ena förläggingsbyggnaden vid Holmforshemmet. Jag uppskattar således medelsbehovet under det första året för nybyggnader till 990 000 kronor samt för ombyggnads- och reparationsarbeten till 400 000 kronor. Härtill kommer en tredjedel av kostnaderna för inventarier, i runt tal 175 000 kronor. Dessa belopp torde böra anvisas å riksstaten för budgetåret 1953/54.

Statsbidragen för ombyggnads- och reparationsarbeten och för inventarier bör bestridas från två särskilda anslag å driftbudgeten under elfte huvudtiteln, medan lånen för nybyggnader bör bestridas från ett investeringsanslag å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd.

Hemställan.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de framlagda grunderna för en materiell upprustning av de icke statliga alkoholistanstalterna, fördelad på tre budgetår;

dels å driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1953/54 anvisa

1. till *Bidrag till de statsunderstödda alkoholistanstalterna för driftförluster under åren 1939—1950* ett anslag av 616 800 kronor;

2. till *Vissa ombyggnads- och reparationsarbeten vid erkända alkoholistanstalter* ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

Kungl. Maj:ts proposition nr 95.

3. till *Inventarier vid statsunderstödda alkoholistanstalter* ett reservationsanslag av 175 000 kronor;

dels ock å kapitalbudgeten, under inrikesdepartementet, fonden för låneunderstöd, för budgetåret 1953/54 anvisa

1. till *Lån till de statsunderstödda alkoholistanstalterna för sanering av deras ekonomi* ett investeringsanslag av 609 900 kronor;

2. till *Lån till nybyggnader vid erkända alkoholistanstalter* ett investeringsanslag av 990 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Eivor Hermansson.
